

บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม
จังหวัดชายแดนภาคใต้

**THE VOLUNTEER DHAMMADUTA ROLE IN SOCIAL DEVELOPMENT IN
THE SOUTHERN BORDER PROVINCES**

พระนรุตม์ชัย อภินนโท (สอนคง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม
จังหวัดชายแดนภาคใต้

พระนรุตม์ชัย อภินนุโท (สอนคง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**The Volunteer Dhammaduta Role in Social
Development in the Southern Border Provinces**

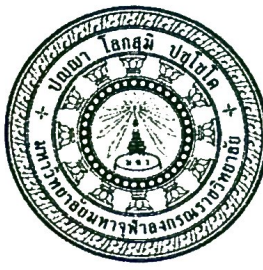
Phra Narutchai Abhinando (Sornkhong)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Social Development)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E.2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้” เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระครูอรุณสุตาลังการ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระครูวิรัตธรรมโชติ, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.กัณฑ์ภณ หนูทองแก้ว)

กรรมการ

(รศ.ดร.เดชชาติ ตริทรัพย์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.ดิเรก นุ่นกล้า)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูวิรัตธรรมโชติ, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.กัณฑ์ภณ หนูทองแก้ว

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระนรุตม์ชัย อภินนโท)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้
ผู้วิจัย	: พระนรุตม์ชัย อภินนโท (สอนคง)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)
กรรมการคุมวิทยานิพนธ์	: พระครูวิรัตธรรมโชติ , ดร. พธ.บ. (สังคมวิทยา), M.A. (Sociology), Ph.D. (Social Science) : รศ.ดร.กัณตภณ หนูทองแก้ว พธ.บ.(สังคมวิทยา), M.A. (Sociology), Ph.D. (Sociology)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๒) เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิลำเนา แตกต่างกัน และ ๓) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้ วิธีการวิจัยเชิงปริมาณโดยศึกษาจากประชากรทั้งหมด คือ พระธรรมทูตอาสาที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตุล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) จำนวน ๑๓๓ รูป เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย อายุพรรษา , อายุ, ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิลำเนาเดิมของพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนที่ ๒) เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ตอนที่ ๓) เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด (Open-ended) เกี่ยวกับ(วัตถุประสงค์ข้อ ๓) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการทดสอบค่าที่ และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว

ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยภาพรวมทั้ง ๔ ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ด้านโครงการพุทธบุตร รองลงมาคือ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย และด้านศาสนิกสัมพันธ์ ตามลำดับ

ผลการเปรียบเทียบระดับของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำแนกตามสภาพผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ๑) อายุพรรษา พบว่าอายุพรรษา ๑-๑๐ พรรษา และมากกว่า ๑๐ มี ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ๒) อายุ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ๓) การศึกษาทางธรรม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรมต่างกันมีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับ บทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ๔) การศึกษาทางโลก พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลก ต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับ บทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ๕) ภูมิภาคเดิม พบว่าในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ๑๓๓ รูป พบว่าจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม ๓๕ รูป ได้เสนอแนะแนวทางเป็นโครงการที่ดีมากและสมควรได้ดำเนินการต่อไป เพราะเป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวพุทธเป็นอย่างดี ข้อเสนอแนะเราควรทำอย่างไรให้การไปเยี่ยมโยมครอบคลุมทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมซึ่งบาง พื้นที่ยังไม่ค่อยได้ปรากฏภาพเหล่านี้ เพื่อสันติสุขและเข้าใจกันในทางที่ดี

Thesis Title : The Volunteer Dhammaduta Role in Social Development
in the Southern Border Provinces

Researcher : Phra Narutchai Abhinando (Sornkhong)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee
:Phrakhru Wiratthammachot, Dr, B.A. (Sociology)
M.A. (Sociology), Ph.D. (Social Science)
: Assoc. Prof. Dr.Kantaphon Nuthongkaew,
B.A. (Sociology), M.A. Sociology), Ph.D. (Sociology)

Date of Graduation : March 13, 2018.

Abstract

The objectives of this research were as follows : 1) to study the volunteer dhammaduta role in social development in southern border provinces, 2) to compare the volunteer dhammaduta role in social development in southern border provinces in terms of periods of monkhood, ages, dhamma education levels, general study levels and placers of birth as differently and, 3) to study the suggestion on problem and resolution on the volunteer dhammaduta role in social development in southern border provinces. This is a quantitative research with studying of all dhammaduta role in social development in southern border provinces (satoon, songkhla, pattani, yala and narathivas) for 133 persons. The instrument for data collection was questionnaire both closed and open and questions. The statistics were analysed as follows; frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test and one way ANOVA. The findings were as follows:

1) The volunteer dhammaduta role in social development in southern border provinces by overview was at more level for all aspects, from more to less as follows,- buddhaputra project domain, and followed up visit monk and neet follower domain, motivative making to victims domain and religious relation domain respeehiely.

2) The comparative result on the volunteer of dhammaduta role in social development in southern border provinces found that in terms of periods of monkhood, ages, dhamma study levels, general study levels and places of birth there were different as statistically significance at .05.

3) The suggestion on the volunteer of dhammaduta in social development in southern border provinces. The problem found there should visit monks and his followers were not coverage both Thai buddhists and muslims there was the highest. Frequency. The resolution found that there should visit monks and his followers in coverage both Thai buddhists and muslims for peacefulness and good understanding each other; there was the highest frequency.

กิตติกรรมประกาศ

ในการทำวิจัยเรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความสามารถของ พระครูวิรัตธรรมโชติ ดร. ที่รับเป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ รศ.ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ได้ให้คำปรึกษา แนะนำและข้อคิดเห็นต่างๆ มาโดยตลอดตั้งแต่ต้นจนวิทยานิพนธ์นี้เสร็จสมบูรณ์

ขอบพระคุณ พระครูอรุณสุตาลังการ, ผศ.ดร. กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ขอบคุณอาจารย์ รศ. สมบูรณ์ บุญฤทธิ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ขอบคุณ อาจารย์ ผศ.ดร. ปัญญา เลิศไกร กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ต้องขอขอบพระคุณ พระมหาสุพจน์ สุเมโธ ดร., พระครูโฆสิตสุตาภรณ์ ขอบคุณ ผศ.ดร. ดิเรก นุ่นกล้า ผู้ตรวจเครื่องมือในงานวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระประเสริฐ สารโท และคณะ ที่ให้คำแนะนำในการทำวิจัย และต้องขอขอบพระคุณพระพิศาลสิกขกิจ พระครูวิจิตรสาธิต อุนุเคราะห์เรื่องการศึกษา พระครูโฆสิตพัฒนากุล ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เป็นอย่างสูง ขอบคุณ โยมสุภาวดี คงอินทร์ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการดำเนินงานวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาทุกจังหวัด และขอขอบพระคุณพระธรรมทูตอาสาทุกรูปที่ได้เมตตาตอบแบบสอบถามในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

คุณงามความดีและประโยชน์ใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาคุณพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และมอบเป็นกตเวทิตาคุณแก่ บิดามารดา พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ญาติโยมที่เป็นกำลังใจที่ดีเยี่ยมตลอดมา ตลอดจนครูบาอาจารย์ที่เคารพทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ที่ดีให้ตลอดมา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ หากงานวิจัยเล่มนี้มีคุณค่าและประโยชน์ใดๆ ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสถาบันการศึกษาจะนำไปใช้ประโยชน์ไม่มากนักก็นอนั้น ผู้วิจัยรู้สึกเป็นเกียรติและยินดีอย่างยิ่ง

พระนรุตม์ชัย อภินนโท

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีของบทบาท	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์	๘
๒.๓ ความเป็นมาและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระธรรมทูต	๑๗
๒.๔ พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้	๒๒
๒.๕ บริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้	๒๓
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๔
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๓๔
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๓๔
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๓๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๓๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๗

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๗
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๓๘
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๔๑
๔.๑ สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๔๑
๔.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล	๔๑
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๔๒
ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	๔๒
ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	๔๔
ตอนที่ ๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และภูมิลำเนาเดิม ต่างกัน	๔๙
ตอนที่ ๔ ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทาง ส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนใต้	๖๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๑
๕.๑ สรุปผล	๗๑
๕.๒ อภิปรายผล	๗๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๕
บรรณานุกรม	๗๖
ภาคผนวก	๘๑
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ	๘๒
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๘๓
ภาคผนวก ค หนังสือขออนุญาต (Try out)	๘๗
ภาคผนวก ง หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถาม	๘๙
ภาคผนวก จ แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	๙๑
ประวัติผู้วิจัย	๙๘

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓.๑	แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมงานวิจัย บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้	๓๕
๔.๒	จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง	๔๒
๔.๓	แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม	๔๔
๔.๔	แสดง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	๔๕
๔.๕	แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านศาสนิกสัมพันธ์	๔๖
๔.๖	แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านโครงการพุทธบุตร	๔๗
๔.๗	แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	๔๘
๔.๘	ผลการการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุพรรษา	๔๙
๔.๙	ผลการการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ	๕๐
๔.๑๐	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ โดยภาพรวม	๕๑
๔.๑๑	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	๕๒
๔.๑๒	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านศาสนิกสัมพันธ์	๕๓
๔.๑๓	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านโครงการพุทธบุตร	๕๔
๔.๑๔	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	๕๕
๔.๑๕	ผลการการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม	๕๖
๔.๑๖	ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาท	๕๗

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

๑   กรอบแนวคิดบทบาทของพระธรรมทูตอา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๔๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้แล้วนั้น ก็ทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนาโดยทรงใช้เวลาตลอดฤดูฝนแรก รวบรวมพุทธสาวกได้ ๖๐รูปแล้วทรงอบรมคุณธรรมแก่พระสาวกเหล่านั้นอย่างเพียงพอที่จะแยกย้ายกันออกไปประกาศพระพุทธศาสนา ครั้นพอหมดฤดูฝนก็ทรงเรียกพระสาวกเหล่านั้นมาประชุม แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ การประชุมในครั้งนั้นนับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา โดยที่พระองค์ทรงรับสั่งกับพระภิกษุทั้งหลาย (๖๐ รูป) นั้นว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากปวงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากปวงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์(เช่นกัน)พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์พวกเธออย่าได้ไปรวมโดยทางเดียวกันสองรูป, จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด, จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์, สัตว์ทั้งหลาย จำพวกที่มีอูฐี คือ กิเลสน้อยมีอยู่, แต่เพราะไม่ได้ฟังธรรม ย่อมเสื่อม, ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปตำบลอรุเวลาเสนาณิคม เพื่อแสดงธรรม”^๑ เหล่าพระสาวกทั้ง ๖๐ รูป ที่ทรงส่งไปประกาศพระศาสนานั้นถือว่าเป็นคณะพระธรรมทูตชุดแรกที่ปรากฏในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยที่พระองค์ก็ทรงเสด็จไปเผยแผ่พระศาสนาเหมือนกัน คือเสด็จไปยังตำบลอรุเวลาเสนาณิคม เพื่อโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิที่ผู้คนนับถือมาก เมื่อเจ้าลัทธินับถือและเลื่อมใสแล้ว เหล่าบิรवारทั้งหลายก็จะได้เลื่อมใสตามไปด้วยทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปได้อย่างรวดเร็ว และพระพุทธศาสนาก็ได้แพร่หลายนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จสู่พระปรินิพานได้ ๒๓๖ ปีก็เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้นในพระพุทธศาสนา ครั้งเมื่อเดียรฉัตรปลอมบวชและได้แสดงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้คลาดเคลื่อน หลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงอาราธนาพระภิกษุในชมพูทวีปทั้งสิ้นให้มาประชุมกันและทรงตรัสถามให้ภิกษุเหล่านั้นอธิบายหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ทรงรับสั่งให้สีกเหล่าภิกษุที่ตอบคลาดเคลื่อนจากหลักพระพุทธศาสนา จำนวน ๖๐,๐๐๐ รูป แล้ว ก็ได้มีการสังคายนาพระธรรมวินัยใหม่ ซึ่งนับเป็นครั้งที่ ๓ ในการสังคายนา ครั้งนี้มีพระโมคคัลลิตบุตรตีสเถระเป็นประธานสงฆ์และเป็นผู้ถาม พระมัชฌันติกะและพระมหาเทวะเป็นผู้วิสาขณา และได้รับพระสงฆ์เป็นพระอรหันต์ จำนวน ๑,๐๐๐ รูป พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ ทำให้การสังคายนาที่โอศาการาม เมืองปาฏลีบุตร แคว้นมคธ ทำอยู่ ๙ เดือน จึงสำเร็จหลังจากที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ณ พระนครปาฏลีบุตร

^๑วิ.ม.(ไทย),๔/๓๒/๔๐.

หลังจากเสร็จสิ้นการสังคายนาแล้ว ได้ทรงส่งพระสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนต่างๆ รวม๙สาย ในบรรดา ๙ สายนั้น พระโสณะเถระและพระอุตตระเถระ เป็นสายหนึ่ง(คัมภีร์สมันตปาทาสาทิกา อรรถกถาแห่งพระวินัยปิฎก นับเป็นสายที่๘แต่คัมภีร์ศาสนวงศันย์อันเป็นสายที่๒) ได้นำพระพุทธศาสนาไปประดิษฐานในอาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งสันนิษฐานกันว่า ได้แก่จังหวัดนครปฐมโดยมีโบราณสถานและโบราณวัตถุต่างๆ เช่นพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น เป็นประจักษ์พยานอยู่จนบัดนี้ (พม่าว่าสุวรรณภูมิ ได้แก่ เมืองสะเทิมในพม่าตอนใต้)^๒การเผยแผ่พระศาสนาของพระสงฆ์ที่ทำให้ คนต่างศาสนามองเห็นคือมิชชันนารี ชาวโปรตุเกส ชื่อกาสปาร์ ดาครูซ ได้บันทึกไว้ในปี.ศ.๑๕๕๖ (พ.ศ. ๒๐๐๙) ว่า “ มีความภาคภูมิใจและเยอหยิ่งอย่างเหลือเกิน พวกเขาได้รับการบูชาสักการะราวกับเทพเจ้าเป็นๆ ผู้ที่อ่อนอาวุโสกว่าในหมู่ภิกษุด้วยกันก็บูชาผู้อาวุโสกว่าดุจเทพเจ้า ทั้งสวดมนต์ภาวนาและกราบกราน ฉะนั้นสามัญชนทั้งหลาย จึงเชื่อมั่นในพระภิกษุอย่างสูง ให้ความเคารพและกราบไหว้บูชา ไม่มีใครกล้าคัดค้านพระในเรื่องใดๆ บางครั้งขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเทศน์อยู่ ผู้คนรอบข้างซึ่งได้ยินข้าพเจ้าพูดอย่างชัดเจนและพอใจในสิ่งที่ข้าพเจ้าสอน ทันทีที่พระเหล่านี้เดินผ่านมา และพูดเปรยว่า “นั่นก็คืออยู่หรือก แต่ของเราดีกว่า พวกเขาก็จะเดินหนีไปหมดทั้งข้าพเจ้าไว้แต่ลำพัง”^๓

พระธรรมทูตจึงมีบทบาทในการแสดงธรรมเพื่อวัตถุประสงค์คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่และขยายผลในทวีปประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งในประเทศไทยการปฏิบัติงานของพระธรรมทูตได้เริ่มครั้งแรกคือ กรมการศาสนาได้ฟื้นฟูจัดให้มีงานพระธรรมทูตขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๐๗ ถึงปีพ.ศ.๒๕๐๘ โดยมีความมุ่งหมายให้ประชาชนยึดมั่นในพระพุทธศาสนาให้มีศีลธรรมประจำใจมีความเคารพรักต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างชนที่นับถือศาสนาต่างๆ ได้ทดลองดำเนินงานโดยอาราธนาพระเถระผู้ใหญ่เป็นหัวหน้าคณะอำนวยการจัดส่งพระสงฆ์ออกจาริกประกาศพระศาสนาในถิ่นต่างๆ มหาเถรสมาคมมีมติให้รับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบของพระธรรมทูตนี้เป็นกิจกรรมถาวร โดยตั้งเป็นกองงานพระธรรมทูตขึ้น

จากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัด ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และอำเภอจะนะ เทพา สะบ้าย้อย นาทวี) ในปี ๒๕๔๗ มีการฆ่าพระสงฆ์ ชาวพุทธ ทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สิน ของประชาชน อันเป็นเหตุให้ชาวพุทธในพื้นที่ต้องหนีออกจากพื้นที่ เพราะหวาดกลัวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวพุทธนั้นลดน้อยลงจากพื้นที่ เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เกิดขึ้นโดยดำริของเจ้าประคุณฯ สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เจ้าประคุณฯได้ให้ความสำคัญกับปัญหาภาคใต้ จึงได้เสนอให้มีการจัดตั้งพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น โดยการกำกับดูแลของสำนักส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของพระสงฆ์ ในการสนับสนุนในการดำเนินภารกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๔๑๒/๒๕๕๖ ในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๓.

^๓พรณงาม เก่าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงศ์,วงเดือน นาราัจจ์ แปล. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา โดย เดวิด แชนด์เลอร์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๓.

๒๐/๒๕๕๖^๔ พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคม สร้างขวัญกำลังใจให้แก่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ที่มีสถานการณ์ความสงบใน ๕ จังหวัด อันได้แก่จังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งผ่านการอบรมในหลักสูตร Fa For D (Facilitation For Development of Decency) เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยมีจุดเน้นของกระบวนการ เพื่อทบทวนแนวคิด หลักการ และพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม เพื่อฝึกทักษะการเป็นพระวิทยากรกระบวนการ การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มด้วยกิจกรรม อาทิเช่น Deep Listening: ฟังอย่างลึกลับ นึกอย่างลึกล้ำ พูดอย่างมีประสิทธิภาพ: คนพูดได้คิด คนฟังได้คิด และเพื่อฝึกทักษะการจัดทำและบริหารโครงการ จนถึงการสร้างและพัฒนาเครือข่าย เครือข่ายพระธรรมทูตอาสาได้ดำเนินกิจกรรมผ่านโครงการต่างๆประกอบด้วย ๑) โครงการเยี่ยมพระพบปะโยม๒) โครงการศาสนิกสัมพันธ์๓) โครงการพุทธบุตร (อบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรม)๔) โครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ชุมชนของชาวพุทธปัจจุบัน ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ได้มีเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ทำงานกันมาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และมีการทำงานเข้าถึงชุมชนชาวพุทธในพื้นที่ต่างๆแบบเชิงรุก โดยการเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านต่างเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสั่งสอนการใช้ชีวิตในพื้นที่ชายแดนที่มีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่หลักของพระธรรมทูตที่ต้องยึดหลักปฏิบัติตามแนวทางของพระธรรมทูตต้นแบบตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล หลังพุทธกาลและพระธรรมทูตในประเทศไทย จนมาถึงปัจจุบัน ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาบทบาทพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) โดยมีบทบาทที่เป็นรูปธรรมชัดเจนถึงการทำงานแบบเชิงรุกเข้าไปในพื้นที่ต่างๆ ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือ ทุกพื้นที่ ที่มีชุมชนของชาวพุทธก็จะมีพระธรรมทูตอาสาเข้าไป เพื่อเผยแผ่ธรรมะ และพัฒนาชุมชนร่วมกันทั้งทางด้านจิตใจและทางด้านวัตถุต่างๆ ซึ่งบทบาทการทำงานแบบนี้ ในพื้นที่เสี่ยงนั้น ก็แทบจะไม่ค่อยมีใครกล้าเข้าไป เนื่องจากเกรงต่อความไม่ปลอดภัย ทั้งชีวิตและทรัพย์สิน การสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและเป็นประโยชน์แก่อุภคตและมีความสุขแก่ชาวโลกเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรทุกรูป ที่จะต้องปฏิบัติตามกาลังความสามารถ โดยฐานานุกรมเพราะภิกษุ สามเณร มีความสามารถและปฏิบัติกันมาโดยลำดับพระพุทธศาสนาจึงเป็นมรดกสืบทอดมาถึงทุกวันนี้ โลกวิวัฒนาการมากขึ้น การปฏิบัติหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา จึงมีวิธีการต่างๆที่เหมาะสม โดยไม่ทิ้งหลักการ คือ พระธรรมวินัย เป็นที่นำชื่นชมยินดี ที่พระสงฆ์แห่งสังฆมณฑลไทย ที่ออกไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่างๆ มีความรู้ความสามารถสูง จึงปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกาศพระศาสนา (พระธรรมทูต) ได้ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก^๕

ดังนั้นผู้ทำวิจัยจึงได้ศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อทราบถึง แนวทาง บทบาทในการทำงานของพระธรรมทูตอาสา

^๔ตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๔๑๒/๒๕๕๖ ในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๕๖

^๕สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร: นิตยธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

ในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ สู่กรอบแนวคิดของการทำงาน เพื่อจะนำไปเป็นแบบในการทำงานของพระสงฆ์ในบริบทพื้นที่อื่นๆต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๒.๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิลำเนา แตกต่างกัน

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การทำวิจัยในครั้งนี้ มุ่งเน้นการศึกษาถึงบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ๔ ด้าน ๑) ด้านโครงการเยี่ยมพระพบปะโยม ๒) ด้านโครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๓) ด้านโครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรม ๔) ด้านโครงการศาสนิกสัมพันธ์

๑.๓.๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ผ่านการอบรมโครงการจำนวนทั้งหมด ๑๓๓ รูป

๑.๓.๓. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิลำเนา

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและกำหนดตามพันธกิจการทำงานของพระธรรมทูตอาสา คือ โครงการเยี่ยมพระพบปะโยมโครงการศาสนิกสัมพันธ์โครงการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรมโครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๓.๔. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการทำศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ๕ จังหวัด คือ สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑. บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๔.๒. เปรียบเทียบบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิลำเนาเดิม แตกต่างกัน

๑.๔.๓.แนวทางการพัฒนา ส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนใต้

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

๑.๕.๑. พระธรรมทูตอาสาที่มีอายุพรรษาแตกต่างกันมีบทบาทการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๑.๕.๒. พระธรรมทูตอาสาที่มีอายุแตกต่างกันมีบทบาทการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๑.๕.๓. พระธรรมทูตอาสาที่มีระดับการศึกษาทางธรรมแตกต่างกันมีบทบาทการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๑.๕.๓. พระธรรมทูตอาสาที่มีระดับการศึกษาทางโลกแตกต่างกันมีบทบาทการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๑.๕.๓. พระธรรมทูตอาสาที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีบทบาทการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑. บทบาทหมายถึง การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ในที่นี้หมายถึง บทบาทของการเป็นพระธรรมทูตอาสา

๑.๖.๒. การพัฒนาสังคม หมายถึง การกระทำเพื่อให้เกิดความเจริญ รุ่งเรือง ก้าวหน้า ทั้งทางด้าน ร่างการ จิตใจ การเป็นอยู่ร่วมกัน

๑.๖.๓. พระธรรมทูตอาสา หมายถึงหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นโดยดำริของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี้ยว อุปเสโณ) อดีตประธานผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ตั้งแต่ปี ๒๕๕๓ เพื่อเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้(สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยปัจจุบันมีพระธรรมทูตอาสาที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่จำนวน ๑๓๓ รูป (ตามข้อมูลของสำนักงานกลางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ วัดบูรพาราม ตำบลยามู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี)

๑.๖.๔. จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดที่มีเขตแดนติดกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งประกอบด้วย ๕ จังหวัด ดังนี้ จังหวัดสตูล จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส ซึ่งจังหวัดเหล่านี้ได้ผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรง

๑.๖.๕. โครงการเยี่ยมพระ พบปะโยม หมายถึงการที่พระธรรมทูตอาสาได้ร่วมกันทำกิจกรรม ในการลงพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อเยี่ยมให้กำลังใจ พระสงฆ์สามเณรและชาวพุทธ

๑.๖.๖. โครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้หมายถึง การที่พระธรรมทูตอาสาได้ร่วมกันเยี่ยมให้กำลังใจผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้

๑.๖.๗.โครงการพุทธบุตร(อบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรม)หมายถึง การที่พระธรรมทูตอาสาได้ทำกิจกรรมอบรมแก่ เด็ก เยาวชน ประชาชน ให้ได้เรียนรู้หลักธรรมคำสอนและการปฏิบัติธรรม

๑.๖.๘.โครงการศาสนิกสัมพันธ์หมายถึง การที่พระธรรมทูตอาสาได้ร่วมกันทำกิจกรรมกับผู้นับถือศาสนาอื่น บนแผ่นดินพหุวัฒนธรรม จังหวัดชายแดนใต้

๑.๖.๙. อายุพรรษา หมายถึง พรรษาของพระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ซึ่งการบวชพระจะต้องเริ่มจากอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้มีระดับของพรรษาไว้ ๒ ระดับ ได้แก่ ๑.) ๑ พรรษา ถึง ๑๐ พรรษา ๒.) ๑๑ พรรษาขึ้นไป

๑.๖.๑๐. อายุ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวชี้วัดความอาวุโสของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมาต้องมีอายุติดตัวมาตั้งแต่วันแรกเกิดจนถึงตายจากโลกไป ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้เกณฑ์อายุทั้งหมด ๔ ระดับ

๑.๖.๑๑. ระดับการศึกษาทางธรรมหมายถึง ผลสำเร็จของการเรียน และการสอบผ่านของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาของนักธรรม ให้พระธรรมทูตอาสาผู้ทำแบบสอบถามครั้งนี้มี ๓ ระดับคือ นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก

๑.๖.๑๒. ระดับการศึกษาทางโลก หมายถึงผลสำเร็จของการเรียน และการสอบผ่านของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาไว้ ๓ ระดับ ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. ปวส.หรือเทียบเท่า ปริญญาตรีขึ้นไป

๑.๖.๑๓. ภูมิลำเนา หมายถึงพื้นที่อยู่ของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม โยผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ๒ ด้าน คือ ๑.ผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในจังหวัดชายแดนใต้ สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส ๒. ผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่นอกจังหวัดชายแดนใต้

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑.ทำให้ทราบบทบาทของพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้

๑.๗.๒.ทำให้ทราบการเปรียบเทียบบทบาทของพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษา แตกต่างกัน

๑.๗.๓.ทำให้ทราบข้อเสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข บทบาทของพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้” ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้กับงานวิจัยดังนี้

- ๒.๑. แนวคิดและทฤษฎีของเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒. แนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์
- ๒.๓. ความเป็นมาและแนวคิดและทฤษฎีของพระธรรมทูต
- ๒.๔. พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๒.๕. บริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
- ๒.๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗. กรอบแนวคิด

๒.๑. แนวคิดและทฤษฎีของเกี่ยวกับบทบาท

ความหมายของบทบาท นักวิชาการได้ให้ความหมายของบทบาทตามทัศนะแตกต่างกันออกไป สรุปได้ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ ได้กล่าวถึงความหมายของบทบาทสรุปได้ว่า “บทบาท หมายถึง การประพฤติปฏิบัติของบุคคลตามตำแหน่งและสถานภาพในสังคมนั้น ๆ ถ้าตำแหน่งหรือสถานภาพเปลี่ยนแปลงไปบทบาทก็จะเปลี่ยนตามไปด้วย และถ้าบุคคลใดในสังคมมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมมากขึ้นเท่าใดบทบาทก็จะเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น”^๖

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายของบทบาท (Role) ว่า “เป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วยแต่ไม่เสมอไป ดังนั้นบทบาท คือพฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่า จะต้องปฏิบัติอย่างไร (Role) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ ซึ่งจะต้องเลี้ยงดูลูก ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรักความเอ็นดูและอื่น ๆ อีก เป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็เช่นกัน เช่น ครู อาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านี้”^๗

พูนทรัพย์ สิทธิพรหม ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า เป็นความคาดหวังของการกระทำว่า ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไร โดยจะมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาท (Role playing) และสวมบทบาท (Role taking) อย่างไร ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกต(Role model) จาก

^๖กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๕๐.

^๗งามพิศ สัตย์สงวน, **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๓๘), หน้า ๙๖-๙๗.

บุคคลที่รายชื่อดือ (Significant others) เพื่อจะนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทแห่งตนที่จะแสดงต่อผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมต่าง ๆ ที่ตนเองต้องการ^๘

ลือชา ธรรมวินัยสถิต ให้บทบาทของความหมายในแง่ทางโครงสร้างของสังคมว่า บทบาท หมายถึง ภาระหน้าที่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพึงกระทำตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่เมื่อบุคคลใดได้เข้าไปมีสถานภาพหนึ่ง ๆ แล้วย่อมแสดงบทบาทตามสถานภาพนั้น ๆ สถานภาพและบทบาทจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เปรียบได้กับเหรียญที่ต้องมี ๒ ด้านเสมอ เมื่อสถานภาพเป็นตัวกำหนดแบบแผนความสัมพันธ์นั้นมีความสอดคล้องกัน และเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนด ดังนั้น บทบาทจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของโครงสร้างทางสังคมประการหนึ่ง^๙

ดังนั้นจากความหมายที่นักวิชาการได้กล่าวไว้เบื้องต้นจึงพอสรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำตาม สถานภาพของตนเอง หรือสิ่งที่ถูกมอบหมายให้รับผิดชอบ กระทำการจนสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้แต่เริ่มต้น หรืออาจจะเรียกอีกประการหนึ่งว่าบทบาทคือสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน จนกลายเป็นพฤติกรรม

๒.๒. แนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์

บทบาทเป็นพฤติกรรมของคนที่ได้แสดงไปตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขและอำนาจหน้าที่ ต้องกระทำเมื่อบุคคลเข้ามาดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดและพฤติกรรมดังกล่าวนั้นย่อมมีส่วนผูกพันกับความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่งเอง และความคาดหวังของสังคมที่เห็นว่าบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควรจะทำ และในแง่ของจิตวิทยาสังคมถือว่าความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมของคนก็ดี ต่างก็มีความสัมพันธ์กับการปรากฏตัวของคนอื่น ตำแหน่งเป็นเพียงระบบของการคาดหวังบทบาทพฤติกรรมของคนจริงๆ ที่ปรากฏนั้น

เป็นผลเนื่องมาจากปฏิกริยาระหว่าง "ตัว" กับ "บทบาท" ทั้งนี้ที่คนๆ หนึ่งทราบว่าจะถูกคาดหวังว่า จะทำบทบาท คนๆ นั้นก็จะเกิดการคาดหวังบทบาทจากผู้ที่จะมีปฏิกริยาต่อซึ่งเรียกว่า การคาดหวังปฏิกริยา ดังนั้นพฤติกรรมของคนเราจะเป็นไปได้ถูกต้องหรือไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

๑) ความถูกต้องแน่นอนของการคาดหวังบทบาท ซึ่งขึ้นอยู่กับการคาดการณ์ของตำแหน่งตัวเองและตำแหน่งของผู้ที่จะปฏิกริยาต่อ

๒) ความสันทัดในการดำเนินบทบาท ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ในขณะที่มีปฏิกริยา

๓) สภาพ "ตน" ของคนนั้นๆ ซึ่งหมายถึง จิตใจ อารมณ์ ในขณะที่มีปฏิกริยาสัมพันธ์อันจะเป็นผลต่อการคาดหวังบทบาท และความสันทัดในการดำเนินบทบาทด้วย ถ้าหากผู้แสดงบทบาทอารมณ์ไม่ดี ก็ย่อมแสดงได้แตกต่างจากการแสดงขณะอารมณ์ดี

เปลี่ยน พากเพียร ได้สรุปบทบาทผู้บริหารไว้ ๔ ประการคือ

^๘พูนทรัพย์ สติธิพรหม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนากับการเข้าร่วมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของชาวบ้านห้วยยาง, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๖๐.

^๙ลือชา ธรรมวินัยสถิต, **มนุษย์กับสังคม**, (เพชรบุรี: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๔๗

๑) เป็นนักหุนนำสิ่งใหม่ เป็นผู้มีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ ซึ่งช่วยให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

๒) เป็นผู้แนะแนวทาง เป็นผู้ให้คำแนะนำปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ คอยช่วยเหลือและวิเคราะห์ความต้องการของบุคคลในองค์กร และให้ข่าวสารแนะนำผู้ตาม ทั้งนี้ความเชื่อถือในตัวผู้นำจะอยู่ที่ความสามารถของผู้นำเอง

๓) เป็นผู้จัดการกิจกรรมขององค์กร เป็นผู้มีหน้าที่ในการก่อตั้ง และบำรุงรักษาให้องค์กรยังคงอยู่ถาวรตลอดไปมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ในองค์กร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในองค์กร ให้การสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกเป็นต้น

๔) เป็นสัญลักษณ์ ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความเห็นอกเห็นใจผู้ตาม และอุทิศตนเองในการทำงาน เมื่อเป็นที่ชื่นชอบของบรรดาผู้ตาม และถือว่าเขาเป็นแบบอย่างแล้ว ผู้นำก็จะเพิ่มความกระตือรือร้นและกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติตาม เมื่อผู้นำลดบทบาทสัญลักษณ์ลงผู้ตามก็จะหันไปสนใจตนเอง แทนความเป็นสัญลักษณ์ก็จะเสื่อมไป^{๑๐}

งามพิศ สัตย์สงวน ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่เขาถูกคาดหวัง โดยกลุ่มคนและสังคม เพื่อให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้^{๑๑}

กรองแก้ว อยู่สุข ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง แบบอย่างของพฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลจะแสดงออกในกิจกรรมที่ทำร่วมกับผู้อื่น บทบาทจะสะท้อนให้เห็นถึงตำแหน่งในสังคม รวมไปถึงหน้าที่ สิทธิ ความรับผิดชอบ และอิทธิพลของแต่ละบุคคลด้วย^{๑๒}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท หมายถึง ส่วนหนึ่งที่เป็นพลวัตของสถานภาพ บุคคลจะได้รับมอบหมายให้ดำรงสถานภาพ โดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่น เมื่อเขาใช้สิทธิและทำหน้าที่อันเป็นส่วนต่าง ๆ ของสถานภาพก็แปลว่าเขาแสดงบทบาท^{๑๓}

ดังนั้นจากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท จึงสรุปได้ว่าบทบาท หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกในสังคม โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับโครงสร้างและสถานภาพทางสังคมของแต่ละบุคคล โดยสถานภาพทางสังคมจะช่วยให้บุคคลยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ตามสิทธิหน้าที่ของบุคคลผู้มีตำแหน่งนั้นๆ ได้รับในสังคมที่ดำรงอยู่ เช่น ที่ทำงานมีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร มีบทบาทในการพัฒนางานของหน่วยงาน ที่บ้านมีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือ การเลี้ยงดูลูก ดูแล

^{๑๐}เปลื้อง พากเพียร, “บทบาทหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ตามความคิดเห็นของหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและผู้บริหารโรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ”, วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๓๗), หน้า ๒๒-๒๓.

^{๑๑}งามพิศ สัตย์สงวน, “การจัดระเบียบทางสังคม” สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๗๓.

^{๑๒}กรองแก้ว อยู่สุข, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑.

^{๑๓}สัญญา สัญญาวิวัฒน์ อ่างโน กรองแก้ว อยู่สุข, พฤติกรรมองค์กร, หน้า ๑๓๑.

ครอบครัว เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันเมื่อบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งในสถานภาพนั้น มีบทบาทตามสถานภาพทางสังคมเช่นนั้นแล้ว บุคคลอื่นๆก็จะคาดหวังในบทบาทของผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆตามที่คิดว่าเป็นบรรทัดฐานของสังคม ที่กำหนดให้มีบทบาทในพฤติกรรมนั้นด้วย แต่บทบาทของบุคคลก็ย่อมมีความแตกต่างกันตามลักษณะของสถานภาพและลักษณะนิสัยส่วนบุคคล ส่วนบทบาทของพระภิกษุที่สำคัญ คือ การเป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา อบรมสั่งสอนให้ประชาชนใช้หลักธรรมคำสอนมาใช้ในการดำเนินชีวิต ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนนั้นผู้วิจัยจะได้กล่าวความหมายของการพัฒนาซึ่งได้มีนักวิชาการจำนวนมากที่ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้เป็นจำนวนมากดังจะได้อีกต่อไป

ความหมายของการพัฒนา

ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ในภาษาไทย มาจากคำว่า “วฑฺฒน” ในภาษาบาลีและ “วรณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^{๑๔} และการพัฒนา คือ การคุ้มครอง การเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมประการหนึ่ง การสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่สุดที่เราต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพอ^{๑๕} และการพัฒนา คือความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชนหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง^{๑๖}

หรือการพัฒนา หมายถึง กระบวนการ (Process) ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลเป้าหมายมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและการกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนน้อยที่สุด ทั้งนี้กระบวนการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาสามารถที่จะกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างบังเกิดผล^{๑๗}

จากความหมายเบื้องต้นจึงพอสรุปความหมายได้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน (Planned and Structured Change) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ

ความหมายของชุมชน

^{๑๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพมหานคร:อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๘๐.

^{๑๕}พระธรรมญาณมุนี, บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น, เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการและผู้นำประจำปี ๒๕๒๓ อำเภอท่าม่วง จังหวัดชลบุรี, หน้า ๒๙.

^{๑๖}สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓.

^{๑๗}ดิเรก ฤกษ์ห่วย, การพัฒนาชนบท : เน้นการพัฒนาสังคมและแนวความคิดความจำเป็นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒.

ชุมชน คือ “กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและการรวมกันอยู่ในเขตนั้น”^{๑๘} หรือชุมชน คือ “หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในอาณาเขตบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกัน ก็ตามที่ทำให้แต่ละคนมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นๆ”^{๑๙} “เพื่อสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิก ชุมชน”^{๒๐} “เป็นหน่วยทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว โรงเรียนวัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นเมือง”^{๒๑}

จากความหมายเบื้องต้นจึงสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีการอยู่อาศัยของมนุษย์ นับตั้งแต่จาสองคนขึ้นไปและมีการประกอบอาชีพ มีการสร้างครอบครัวสร้างประชากรเพิ่มขึ้น มีการแบ่งบริเวณที่เป็นอาณาเขต และสร้างกติกาใช้ร่วมกันเพื่อการเป็นอยู่อย่างสงบสุขแก่ทุกคน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือเป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned community change)^{๒๒} ลักษณะการพัฒนาชุมชนคือ การพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจ การกระทำ การรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนรวม และยังเป็นกระบวนการ(Process) ทำงานอย่างหนึ่งและเป็นกลยุทธ์ ๆ หนึ่ง (Strategy) ซึ่งมีจุดหมายปลายทางสูงสุดอยู่ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณธรรม^{๒๓}

ทองคุณหงษ์พันธ์ได้ให้ความหมาย เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาชุมชน

(Community development) ไว้ ๔ ลักษณะ คือ

๑. การพัฒนาชุมชน คือการสร้างสรรคความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน
๒. การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

^{๑๘} สุวิทย์ ยิงวรพันธ์, พัฒนาการชนบทในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๕๑.

^{๑๙} จีรพรรณ กาญจนจิตรรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๒๐.

^{๒๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๒๐.

^{๒๑} งานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๓.

^{๒๒} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐.

^{๒๓} วิรัช เตียงหงษากุล, หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

๓. การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น

๔. การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำ ลังความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาอนามัยและขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย^{๒๔}

จึงสรุปความหมายของการพัฒนาชุมชนได้ว่า ขบวนการที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ของชุมชนส่วนรวมให้ดีขึ้น ด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และหากเป็นไปได้ก็ควรจะต้องมีความคิดริเริ่มของชุมชนเองหากความคิดริเริ่มเช่นนั้น ไม่อาจเกิดขึ้นได้ ก็ใช้วิธีการกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นโดยปกติท่านก็มีบทบาทในการพัฒนาสังคมอยู่แล้ว เพราะ การบวชเข้าสู่ธรรมวินัย ฝึกฝนอบรมกาย อบรมจิต เป็นการพัฒนาตัวเอง และสอนให้ชาวบ้านพัฒนา กาย - ใจ ไปด้วยวัดจึงเป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในการพัฒนาวัด พัฒนาชุมชน การจัดการประชุมต่าง ๆ พระสงฆ์ก็ได้รับนิมนต์ให้เป็นองค์ประธานในการประชุมต่าง ๆ แลพระสงฆ์ก็จะเอาหลักพุทธ ธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความผาสุก ของชุมชน

เราอาจสรุปได้ว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดย ยอมรับแบบแผนหรือวิธีการและกฎเกณฑ์ของกลุ่มอยู่ร่วมกันในการดำเนินชีวิต

บทบาทเป็นสิ่งที่ผู้รับหน้าที่ต้องแสดงออก พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคมพระสงฆ์จำต้องได้รับความช่วยเหลือและควรมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์อยู่ในชุมชน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย
  ๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม
  ๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์^{๒๕}
- ในส่วนที่เกี่ยวกับชนบทไทย พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาชนบท

ดังนี้

๑. สงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ
๒. ฝึกชูอาวุธหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย
๓. สงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว

^{๒๔}ทองคุณ หงษ์พันธ์, แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑

^{๒๕}อภิชัย พันธุเสน, พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๕-๒๐๖

๔. สงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กดื้อที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า

๕. สงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคภัยไข้เจ็บใหม่

๖. สงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ

๗. สงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจ สงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือนร้อนใจ

๘. สงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูต และพระธรรมจาริกซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวบ้านทำให้ชาวบ้านเขาเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำไร่เลื่อนลอยและหันมาเคารพนับถือศาสนา^{๒๖}

อย่างไรก็ตาม บทบาทหลักของพระสงฆ์ คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงามชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่าบทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้เป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุดดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

อีกบทบาทหนึ่งก็คือ การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญคนในสังคมทุกยุคทุกสมัยโดยทั่วไปมักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการแสดงออกถึงบทบาทของความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญา พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ ยังพบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันและเห็นได้ชัดเจนได้แก่ ประการแรก พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ด้วยการมีสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ประการสอง ทำหน้าที่ให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ทั้งระบบปริยัติธรรมแผนกเดิม คือบาลี นกธรรม และมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนการสื่อธรรมทางสื่อมวลชน ประการสุดท้าย การเป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่าง ๆ เป็นผู้นำทำเอง เป็นผู้ประสานงานเป็นผู้ตั้งมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท เป็นวิทยากรกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา” บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวพุทธ ต้องมีหน้าที่ดังนี้

๑. ที่พึ่งบวช พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ ๓ เป็นสิ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้นำทางจิตใจ ด้วยการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้นด้วยการมีธรรม มีเหตุผล และเข้าสภาพต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อหลุดพ้นสามารถเป็นที่พึ่งบวชของพุทธศาสนิกชนชาวบ้าน

๒. สอนธรรม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีหน้าที่สำคัญในการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์จะสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน เทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิด

^{๒๖} รัชนีกร เศรษฐ์, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า๒๔๖-๒๔๗.

ศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใส ชี้บ่งให้รู้บาปบุญคุณและโทษ ความเลื่อม เหตุแห่งความเลื่อม ความเจริญและเหตุแห่งความเจริญ ให้เข้าใจและให้เห็นจริง แนะนำให้ละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดีมีเมตตา สัจจะ กตัญญูกตเวที หิริ โอตตัปปะ ศีล ๕ เป็นต้น

๓. นำปฏิบัติ พระสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว จะต้องปฏิบัติปฏิบัติซื่อตรง ปฏิบัติถูกต้องและปฏิบัติชอบ ในธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดี โดยการรักษาศีล ๒๒๗ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสงฆาจารสำหรับอินทรีย์ และการสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ที่แสดงเป็นแบบอย่างการครองชีวิต เช่น สันโดษ มีเมตตา สัจจะ ให้เกิดขึ้น อันเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม

๔. พัฒนา พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ ช่วยเหลือดำเนินการและให้คำปรึกษาชุมชนหรือชาวบ้านและที่สำคัญ การพัฒนาในสถานที่วัด รั้วกำแพง อาคารและสิ่งก่อสร้างการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และการพัฒนาต้องสอดคล้อง และถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป โดยการชักชวนให้ร่วมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจและร่วมทุนสร้างกองทุนประจำหมู่บ้าน หรือการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน ชุดคู คลองส่งน้ำ ท่อระบายน้ำ สร้างสุขศาลา สวนสุขภาพ เป็นต้น

๕. ปรีกษาคติ พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีเป็นที่เชื่อถือศรัทธามาและมีสถานที่อยู่แน่นอนสำหรับสังคมไทย เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษาในด้านศาสนพิธี ความรู้วิชาทางด้านจิต ช่วยแก้ปัญหาของสังคมชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาชีวิต และครอบครัว

๖. มีส่วนช่วยสังคม การช่วยสังคมของพระสงฆ์ ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ สอนรู้จักขยันหมั่นเพียร สอนให้รู้จักเก็บออมรู้จักประหยัด สอนให้สันโดษ ด้านการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัย ช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนชาวบ้านกลุ่มหรือเผ่าต่าง ๆ ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรม ลดปัญหาเหล่านี้พระสงฆ์จะมีความเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถมีส่วนช่วยในด้านการศึกษาของชาติให้การศึกษาแก่คนยากจน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นศูนย์กลางของศึกษาชุมชน เป็นต้น^{๒๗}

พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ รู้จักทรัพยากรและแรงงานมาใช้อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ขออัญเชิญมา ณ ที่นี้การใช้หลักวิชา และความคิดริเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูงและอำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยและให้เกิดความเสียหายหรือสูญเสียเปล่าน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน^{๒๘}

^{๒๗}คุณ โทจันทร์, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา, (ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๐-๑๑๗.

^{๒๘}สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: พาสีโก, ๒๕๒๔), หน้า ๖๓.

พระสงฆ์และวัดเป็นแหล่งรวมความรู้ภูมิปัญญาเก่า พระและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาความรู้และภูมิปัญญาตามประเพณีได้อย่างดี ในภาคเหนือและภาคอีสาน พระและวัดสามารถจัดการสอน การอ่านเอกสารโบราณ ซึ่งเขียนด้วย “ตัวเมือง” หรือ “ตัวธรรม” ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นพระหรือวัดในเขตชุมชนและเมือง พระและวัดสามารถมีบทบาทและตอบสนองความต้องการความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าพระต้องมีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงเกิดขึ้นแก่องค์กรคณะสงฆ์ กล่าวคือ พระและวัดต้องไม่ถูกกันออกไปจากเป็นสมบัติของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวชาวบ้านต้องรู้สึกได้ว่า พระและวัดมีบทบาทสำคัญในชีวิตของตนเพราะชีวิตของชาวบ้านไม่ว่าในเขตชนบทหรือเขตเมือง ก็ล้วนเกี่ยวพันอยู่กับพระและวัดเสมอไม่ว่าแสวงหาความสบายใจจากพิธีกรรมเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม หรือแม้แต่การสร้างพลังต่อรองทางการเมือง พระและวัดเคยมีบทบาทและสถานเช่นนี้มาก่อนวัฒนธรรมไทยโบราณ^{๒๙}

พระภิกษุกับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม และทางราชการอยู่ตลอดไปสถาบันแห่งนี้จึงอำนวยความสะดวกต่อการปกครองและการบริหารของไทยอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่ยังรับบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึง ซึ่งมีจำนวนกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา วัดและภิกษุเป็นสถาบันที่สำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือ ให้การบริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมมาโดยตลอด วัดเป็นแหล่งสำคัญในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคมเป็นที่มาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหา ต่าง ๆ ของครอบครัวไทย^{๓๐}

นอกจากนั้น “บทบาทของพระสงฆ์นั้นจะต้องมองเห็นวัตถุประสงค์และหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจนจะต้องสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชี้นำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมส่งเสริมการเข้มแข็งของชุมชน แก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีอนุรักษสิ่งแวดล้อม”^{๓๑}

สนธยา พลศรี ได้สรุปแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ ที่กล่าวความหมายของการพัฒนาได้ว่า

๑. การทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้นก้าวหน้าขึ้นโดยไม่หยุดนิ่ง
๒. การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจอย่างมีระบบ
๓. การกระจายรายได้ของบุคคลในชุมชน
๔. กระบวนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
๕. กระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชนบททั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม
๖. กระบวนการจัดองค์การทางสังคมที่มีสมรรถภาพดีกว่า

^{๒๙} นิธิ เอียวศรีวงศ์, **มองอนาคต**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

^{๓๐} ทินพันธุ์ นาคตะ, **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**, หน้า ๑.

^{๓๑} ประเวศ วะสี, **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิซีเมนต์ไทย, ๒๕๓๙), หน้า ๗๙.

๗. การปรับปรุงระบบสังคมให้ทันสมัย
๘. การเพิ่มขีดความสามารถของสังคมอย่างสูงสุด
๙. การเปลี่ยนแปลงในระบบทั้งคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม
๑๐. การเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า
๑๑. การสร้างความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและระหว่างชุมชน

ต่างๆ

๑๒. การปรับปรุงเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สังคมไม่พึงปรารถนา ^{๓๒}

จีระพรรณ กาญจนจิตรรา กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า เป้าหมายสุดท้าย(Ultimate goal) คือการพัฒนาคน โดยมุ่งให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาการตัดสินใจของตนเองในการที่จะปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน บนพื้นฐานของการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย^{๓๓}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้พูดถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นเป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental goal) คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัวและประชากรอนามัยและสาธารณสุข นั่นหนการ^{๓๔}

สุเทพ เชาวลิต กล่าวว่า “กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. เร่งการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของชุมชน
๒. ปรับปรุงส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น
๓. ปรับปรุงส่งเสริมอนามัย และสุขภาพ
๔. ส่งเสริมการศึกษา และวัฒนธรรมตลอดทั้งให้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น
๕. พัฒนาประชาชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน^{๓๕}

ดังนั้น จึงพอจะสรุปแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ของนักวิชาการทั้งหลายได้ว่าพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์เกือบทุกรูปได้มีบทบาทไม่ว่าการตัดถนน การปรับปรุงถนนเดิม การประปา การพัฒนาแหล่งน้ำ การปรับปรุงรั้วบ้าน การลอกคลอง การสร้างถังเก็บน้ำฝน และการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดการพัฒนาดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นการร่วมมือระหว่างวัดชาวบ้านและทางราชการโดยทางวัดเป็นศูนย์กลางและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำ

^{๓๒}สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า ๘.

^{๓๓}จีระพรรณ กาญจนจิตรรา, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า ๕๒.

^{๓๔}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า ๑๖-๒๐.

^{๓๕}สุเทพ เชาวลิต, **หลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า ๓๘.

๒.๓.ความเป็นมาและแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพระธรรมทูต

ความเป็นมาของพระธรรมทูต

ในงานวิจัยนี้ จะศึกษาถึงคุณสมบัติของพระธรรมทูตที่พึงประสงค์ โดยจะกล่าวถึงความ เป็นมาของพระธรรมทูต คุณสมบัติของพระธรรมทูต ความเป็นมาของงานพระธรรมทูตในสมัย ปัจจุบัน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระธรรมทูตแปลว่า ทูตธรรมะ หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่าย บ้านเมือง ก็มีราชทูต มีรัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมือง นั้นไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นกลุ่มชน เป็นชนชาติ ต่างๆ แต่ละชนชาติ ก็ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทน ของแผ่นดิน ของชาติของประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจา กับประเทศที่ตัวไปทำหน้าที่นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะ ไปเผยแผ่แก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน^{๓๖}

ตามประวัติศาสตร์ศาสนา กล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมา สัมโพธิญาณแล้ว ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้หาผู้ที่รู้ตามได้ยาก ทำให้พระองค์ทรงท้อพระทัย แต่ เมื่อพิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องแสดงธรรมแก่มหาชน โดยเปรียบเทียบบุคคลกับบัว ๔ เหล่า คืออุคฆฏิตัญญู ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวขึ้นแสดงก็อาจ รู้ได้ทันที วิปจิตัญญู ผู้ สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบาย ความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน ปทปรมะ ผู้ไม่สามารถเข้าใจอะไรที่ลึกซึ้งและมีความเห็นผิด อย่างรุนแรง จากพระดำรินี้เอง ทำให้พระองค์นำ หลักธรรมที่ทรงตรัสรู้มาแสดง ทรงได้พระสาวกชุด แรก จำนวน ๖๐ รูป เมื่อพระสาวกชุดแรกบรรลุธรรมทั้งหมด พระองค์จึงทรงอนุญาตให้ออกไป ประกาศพระศาสนา ซึ่งถือว่าเป็น พระธรรมทูตชุดแรกของพระพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา^{๓๗}

ต่อมาเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๓ พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองด้วยความอุปถัมภ์ของพระ เจ้าอโศกมหาราช มีการจัดสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ ตลอดทั้งให้การอุปสมบทพระราชโอรส พระราชธิดา เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ทรงมีพระราชดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยัง ประเทศต่างๆ ด้วยการจัดส่งพรสมณทูต ๙ สาย พร้อมกับอัญเชิญกิ่งต้นศรีมหาโพธิ์เป็นเครื่อง บรรณาการพุทธบูชา ทำให้สมณทูตมีความสะดวกสบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งมีต้นศรีมหา โพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนานอกจากนั้น พระองค์ยังโปรดให้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์สถานที่ สำคัญทางพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ พร้อมทั้งเสาศิลาและการจารึกหลักฐานทางพระพุทธศาสนาไว้ใน สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และที่อื่นๆ เพื่อเป็นการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้มั่นคง จากหลักศิลาจารึก ของพระเจ้าอโศกมหาราชนี้เอง ทำให้พระธรรมทูตได้นำมาเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน^{๓๘}

^{๓๖}พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **งานพระธรรมทูต**, ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖.

^{๓๗} พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **บุญเป็นที่สุดแห่งการสร้างสรรค์ชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและบันลือธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑.

^{๓๘}วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๕๒.

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า พระธรรมทูต หมายถึง พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นผู้นำในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสามัคคีให้แก่ชุมชนด้วยการนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการพัฒนา

คุณสมบัติของพระธรรมทูต

ในสมัยพุทธกาล พระสาวกถือเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ให้เข้าถึงประชาชน โดยพระสาวกแต่ละท่านมีเทคนิควิธีสร้างศรัทธาให้ประชาชนแตกต่างกันออกไป เช่น พระอัสสชิ สรรวมระวางอินทรีย์เดินบิณฑบาตอยู่นอกเมืองราชคฤห์ วันหนึ่งอุปติสสะ (พระสารีบุตร) ได้เห็นอาการสรรวมระวาง เกิดความเลื่อมใส จึงตามไปเพื่อสอบถามธรรมว่า “ท่านบวชเพราะธรรมของใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน” ตอบว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และตรัสความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” พระอัสสชิใช้ลักษณะบุคลิกภาพเรียบบร้อย สร้างศรัทธาเป็นผู้พูดน้อยตรงประเด็น ทำให้อุปติสสะชื่นชอบและเกิดศรัทธาเลื่อมใส ในสมัยต่อมาท่านนิโครธสามเณร ผู้มีอินทรีย์สงบ ทอดสายตาต่ำเดินผ่านหน้าพระลาน พระเจ้าอโศกมหาราชเกิดความเลื่อมใส ได้ฟังธรรมโดยพิสดาร เมื่อคลายข้อสงสัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคนั้นเจริญรุ่งเรืองที่สุด นี่เป็นเทคนิควิธีการเผยแผ่ด้านบุคลิกภาพและการกล่าวธรรมโดยพิสดารของสามเณร^{๓๙}

เป้าหมาย หลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธรองค์ที่ได้วางรากฐานไว้เพื่องานพระศาสนาอย่างแท้จริงวิธีการเผยแผ่โอวาทปาฏิโมกข์ที่พระพุทธรองค์ทรงใช้เป็นผลสำเร็จ โดยเฉพาะส่วนสุดท้าย คือ อนุปวาโท อนุปฆาโต ไม่ว่าร้ายใคร ไม่กระทบกระทั่งใคร พระธรรมทูตจะต้องเป็นมิตรกับทุกฝ่าย จงเป็นคนปากช้า แต่หูตาไว พูดน้อย ทำให้มาก ดูให้มาก นิ่งให้มาก ปาฏิโมกฺเข จ สัมโร สรรวมรักษาพระวินัยให้มากที่สุด มตตถนุตา จ ภตตสมิรุประมาณในการรับ การบริโภคอาหาร ปนตถจ สยนาสนํ อยู่ง่ายและสุดท้ายสำคัญที่สุดคือ อธิจิตเต จ อาโยโค เป็นการทำความเพียรทางจิต อยู่ด้วยอารมณ์กรรมฐานอย่างเอาจริงเอาจัง ฝึกความอดทนให้มาก เพราะนั่นเป็นหนทางให้บรรลุเป้าหมายหรืออุดมการณ์อันสูงสุดของพระธรรมทูตสายต่างประเทศของคณะสงฆ์ไทยทั้งประเทศ^{๔๐}

จึงพอสรุปได้ว่า คุณสมบัติของพระธรรมทูต คือ รูปแบบหรืออัตตลักษณ์ของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจะต้องยึดหลักของพระวินัย การแต่งกาย การพูด การแสดงออกถึงท่าที และการนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นในการทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๓๙}มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, **ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒) หน้า ๑๘

^{๔๐}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์**, ในอนุสรณ์พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕๐-๕๓.

ความเป็นมาของงานพระธรรมทูตในสมัยปัจจุบัน

พระธรรมทูต ในปัจจุบันจะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์กับทุกศาสนาในประเทศนั้นๆ ถือเป็นคุณสมบัติสำคัญของพระธรรมทูต ที่จะต้องมีความมั่นใจในคุณค่าความดีงาม รู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐานที่จะไป มีวิธีการที่จะสื่อสารกับเขาอย่างได้ผล และมุ่งมั่นต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา จึงจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตลอดทั้งการฝึกอบรมพระธรรมทูตเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะประสบการณ์ และทัศนคติในด้านการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยแล้ว จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้พระธรรมทูตสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้พระราชรัตนรังษี(วีรยุทธ์ วีรยุโท) ได้กล่าวถึงพระธรรมทูตไทยในประเทศอินเดียที่เข้าไปเป็นตัวแทนของคนชาวพุทธเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอยู่ ๔ ประการ ดังนี้

๑) พระธรรมทูต บุคคลที่ได้รับมอบหมายงานจากสายงานพระธรรมทูตสายต่างประเทศ และก็ได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์

๒) พระนักศึกษาไทยที่ท่านมาเรียนหนังสือที่ประเทศอินเดีย โดยพระเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่งานอาสาเผยแผ่พุทธธรรม

๓) พระบัณฑิตปฏิบัติงานจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มาปฏิบัติงานในประเทศอินเดีย

๔) พระผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน เพื่อประกาศพระพุทธศาสนาและบิณฑบาต เดินทางไปให้เขาได้เห็นบ้าง มาสวดมนต์บ้าง^{๔๑}

พระธรรมทูตไทยเกิดจาก “โครงการพระธรรมจาริก” ซึ่งเป็นโครงการเผยแผ่ศาสนาธรรมควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยภูเขา โดยเกิดมาจากอดีตหัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ คือ **นายประสิทธิ์ ติศวัฒน์** ได้ลาราชการเข้ารับการอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ.๒๕๐๗ เป็นเวลา ๑ พรรษา ศึกษาหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาชุมชนชาวเขาทางด้านจิตใจ เป็นประโยชน์ต่อการปกครองและการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ สมกับประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ อันเป็นศูนย์รวมน้ำใจของชนเผ่าไทยไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในท้องถิ่นใดของประเทศไทย อีกประการหนึ่ง รัฐได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขามี่ดังนี้

(๑) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยมูเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก

(๒) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาดอยเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

(๓) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาม่อนแสนใจ ม่อนแสนเจริญ อำเภอแม่จันจังหวัด

เชียงราย

(๔) นิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาภูมโล เขตต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดเลย ตั้งอยู่ที่บ้านแม่หัวบึง (ภูแปงม้า) อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เมื่อพระประสิทธิ์ลาสิกขา จึงได้นำความคิดกราบเรียนปรึกษาหารือกับพระธรรมกิตติโสภณ (สุวรรณ สุวณฺโชโต) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งขณะนั้น ได้รับหน้าที่จากศูนย์ชุมนุม

^{๔๑}มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รายงานสัมมนาโครงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเป็นประธานอนุกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งสองฝ่ายต่างเล็งเห็นประโยชน์ร่วมกันจึงได้ร่างโครงการเสนอกรมประชาสัมพันธ์ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการว่า “พระธรรมจาริก” ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ท่านได้เป็นประธานคณะพระธรรมจาริก ทั้งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย มีพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกปฏิบัติศาสนกิจ จำนวน ๕๐ รูป แบ่งเป็น ๑๐ สายๆ ละ ๕ รูป เป็นการปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ชาวเขา ในพื้นที่ ๕ จังหวัด คือ ตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน จำนวน ๖ เผ่าคือ แม้ว เย้า มูเซอ ลีซอ อีก้อ และกะเหรี่ยง ผลการดำเนินงานครั้งแรกประสบผลสำเร็จชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน ที่มีประชากรประมาณ ๕,๐๐๐ คน ได้รู้จักการกราบไหว้พระการทำบุญตักบาตร การปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ จำนวน ๘๐๐ คน สมัครเข้าบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน ๑๒ คน นับได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยโครงการพระธรรมจาริกประสบผลสำเร็จ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ก่อตั้งศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา ที่วัดศรีโสดา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ พระพุทธวิงศมุนี (สุวณฺณโชตมหาเถร) ได้นิมนต์พระครูปลัดสุวัฒนพุทธธาดาเป็นเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา และอำนวยการสำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค

เมื่อโครงการพระธรรมจาริกประสบผลสำเร็จ มหาเถรสมาคม จึงได้จัดตั้งหน่วยงานพระธรรมทูตเพื่อการเผยแผ่ในพื้นที่ราบเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ ดำเนินงานโดยใช้ระเบียบของมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้วัดทำหน้าที่อบรม แนะนำ สั่งสอน ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย ประกอบสัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และสามัคคีธรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของประชาชน โดยได้รับงบประมาณดำเนินงานจากกรมการศาสนาและวัดที่ตั้งเป็นศูนย์ อ.ป.ต.^{๔๒}

ในปี พ.ศ.๒๕๓๖ ประเทศไทยได้จัดแบ่งพระธรรมทูตที่ปฏิบัติงานอยู่ในประเทศ ออกเป็น ๙ สาย ดังนี้^{๔๓}

สายที่ ๑ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาครนครปฐม กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี โดยมี พระธรรมธีรราชมหามุนี วัดยานนาวา กรุงเทพมหานครเป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๒ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง สระบุรีลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี โดยมี พระธรรมราชานุวัตร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๓ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตรเพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์ โดยมี พระพรหมจริยาจารย์ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

^{๔๒}พระวิสุทธิภักทธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๙.

^{๔๓}รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), หน้า ๑๔๕-๑๔๖.

สายที่ ๔ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูนลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และเชียงราย โดยมี พระเทพสุธี วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๕ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๘ จังหวัด คือ เลย อุตรธานี หนองคาย สกลนครกาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น โดยมี พระอุดมญาณโมลี วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๖ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๙ จังหวัด คือ นครพนม มุกดาหาร ยโสธรอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา และชัยภูมิ โดยมี พระราชเมธี วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๗ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทราชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด โดยมี พระญาณวโรดม วัดเทพศิรินทราวาสกรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๘ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๗ จังหวัด คือ สมุทรสงคราม เพชรบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช โดยมี พระธรรมกิตติวงศ์ วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าสาย

สายที่ ๙ ปฏิบัติงานในพื้นที่ ๑๑ จังหวัด คือ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรังพัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยมี พระเทพเวที วัดชลประทานรังสฤษฎ์เป็นหัวหน้าสาย

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า บทบาทของพระธรรมทูตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์มาตั้งแต่พุทธกาล พระสงฆ์ผู้เป็นศาสนทายาทโดยสืบเชื้อสายมาจากพระพุทธเจ้า กล่าวคือเป็นผู้ปฏิบัติตามและดำรงไว้ซึ่งหลักคำสอน ตลอดถึงไปเผยแผ่ให้ประชาชนได้รับประโยชน์สุขครบวงจรทั้งตนเอง สังคม และประเทศชาติ นั่นคือการศึกษาและปฏิบัติตามหลักคำสอนนั้นๆอย่างเคร่งครัด งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นภาระสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์ ซึ่งปัจจุบันได้ขยายกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับพระธรรมทูต

พระธรรมทูต คือ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เกิดมีครั้งแรกเมื่อครั้งก่อนพุทธกาล ๔๕ ปี อันเป็นระยะหลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ไม่นานนัก และทำหน้าที่เป็นทูตของพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา คือ การประกาศและเผยแผ่หลักพระพุทธธรรม พร้อมด้วยประพจน์ตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชนในถิ่นฐานต่างๆ พระธรรมทูตจึงได้แก่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่ประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการแสดงธรรม และประพจน์ตนเป็นแบบอย่างที่ดี เช่นเดียวกับพระองค์ให้ชาวโลกได้รู้จักและให้เกิดประโยชน์แก่โลกอย่างแท้จริง เกณฑ์ในการคัดเลือกพระสงฆ์สาวกผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้านพระธรรมทูต พระองค์ทรงพิจารณาจากคุณธรรม ๘ ประการ คือ

๑. รู้จักฟัง
๒. สามารถให้ผู้อื่นฟัง (คำของคน)
๓. ศึกษาด้วยตนเอง
๔. ทรงจำดี
๕. เข้าใจเรื่องแจ่มแจ้ง
๖. อธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจแจ่มแจ้ง

๗. ฉลาดเลือกถ้อยคำที่เข้าประเด็นและไม่เข้าประเด็น

๘. ไม่ชวนทะเลาะ^{๔๔}

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์อย่าไปทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริบูรณ์ ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อยมีอยู่ยอมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปตำบลอุรุเวลา เสนานิคม เพื่อแสดงธรรม...”^{๔๕}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่าการทำงานของพระธรรมทูตก็เช่นเดียวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการให้การศึกษา เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนถ้าเราไปในถิ่นไหน ก็ต้องรู้ถิ่นนั้น รู้สถานการณ์ความเป็นไป สภาพความต้องการทางจิตใจ อะไรต่ออะไรต่างๆของเขา แล้วเราก็สรุปประเมินว่า ในถิ่นนี้ เทศะนี้ ในกาลยุคสมัยนี้ เราควรจะเน้น เช่นว่ามีเป้าหมายอะไร เป็นการเผยแผ่อะไร จะย้ำในหลักธรรมข้อไหน เป็นต้น คิดว่าถ้าอย่างนี้ จะเป็นการทำงานที่เรียกว่า มีเป้าหมายที่เด่นชัด^{๔๖}

๒.๔. พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เกิดขึ้นโดยดำริของเจ้าประคุณฯ สมเด็จพระพุทธปาหุนาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เจ้าประคุณฯ ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาภาคใต้ จึงได้เสนอให้มีการจัดตั้งพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น โดยการกำกับดูแลของสำนักส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของพระสงฆ์ ในการสนับสนุนในการดำเนินการกิจด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๔๑๒/๒๕๕๖ ในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๕๖ ^{๔๗}

พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นกลุ่มพระสงฆ์ที่มุ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคม สร้างขวัญกำลังใจให้แก่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่มีสถานการณ์ความสงบใน ๕ จังหวัด อันได้แก่จังหวัดสตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งผ่านการอบรมในหลักสูตร Fa For D (Facilitation For Development of Decency) เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยมีจุดเน้นของกระบวนการ เพื่อทบทวนแนวคิด หลักการ และพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม เพื่อฝึกทักษะการเป็นพระวิทยากรกระบวนการ การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มด้วยกิจกรรม อาทิเช่น Deep Listening: ฟังอย่างลึกลับ นึกอย่างลึกล้ำ พูดอย่างมีประสิทธิภาพ: คนพูดได้คิด คนฟังได้คิด และเพื่อ

^{๔๔} อ.อ.อ.อ. ๒๓/๑๖/๑๖๑-๑๖๒.

^{๔๕} วิ.ม.(ไทย)๔/๓๒/๒๗.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖-๑๗.

^{๔๗} อ้างแล้ว, ตามมติมหาเถรสมาคม ที่ ๔๑๒/๒๕๕๖, ในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๕๖.

ฝึกทักษะการจัดทำและบริหารโครงการ จนถึงการสร้างและพัฒนาเครือข่าย เครือข่ายพระธรรมทูต
อาสาได้ดำเนินกิจกรรมผ่านโครงการต่างๆประกอบด้วย

๑) โครงการเยี่ยมพระพบปะโยม

๒) โครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัด
ชายแดนภาคใต้

๓) โครงการพุทธบุตร (อบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรม)

๔) โครงการศาสนิกสัมพันธ์

๒.๕. บริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงบทบาทของพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชน
ชาวพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องอธิบายถึงพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้พอ
สังเขป ว่า

พีรพงษ์ บรรจงแสวง ได้กล่าวถึงพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้ง ๕ จังหวัดของ
ประเทศไทยนี้ ประกอบด้วย ดังนี้

๑. จังหวัดสงขลา มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ " นกน้ำเพลินตา สมิหราเพลินใจ เมือง
ใหญ่สองทะเล เสน่ห์สะพานป๋า ศูนย์การค้าแดนใต้ " มีการปกครองแบ่งออกเป็น ๑๖ อำเภอ ได้แก่
อำเภอเมืองสงขลา สะทิงพระ จະนะ นาทวี เทพา สะบ้าย้อย ระโนด กระแสสินธุ์ รัตภูมิ สะเดา
หาดใหญ่ นาหม่อม ควนเนียง บางกล่ำ สิงหนคร และคลองหอยโข่ง

๒. จังหวัดสตูล มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ " สตูล สงบ สะอาด ธรรมชาติบริสุทธิ์ " มี
การปกครองแบ่งออกเป็น ๗ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสตูล ควนโดน ควนกาหลง ท่าแพ ละงู พังหว่า
และมะนัง

๓. จังหวัดยะลา มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ " ใต้สุดสยาม เมืองงามชายแดน " มีการ
ปกครองแบ่งออกเป็น ๘ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองยะลา เบตง บันนังสตา ธารโต ยะหา รามัน กาบัง
และกรงปินัง

๔. จังหวัดปัตตานี มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ " เมืองงามสามวัฒนธรรม ศูนย์ฮาลาล
เลิศล้ำ ชมน้อมนำศรัทธา ถิ่นธรรมชาติงามตา ปัตตานีสันติสุขแดนใต้ " มีการปกครองแบ่งออกเป็น
๑๒ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองปัตตานี โคกโพธิ์ หนองจิก ปะนาเระ มายอ พังยางแดง สายบุรี ไม้แก่น
ยะหริ่ง ยะรัง แม่ลาน และกะพ้อ

๕. จังหวัดนราธิวาส มีคำขวัญประจำจังหวัดคือ " ทักษิณราชตำหนัก ชนรักศาสนา นรา
ทัศน์เพลินตา ปาโจตรึงใจ แหล่งใหญ่แร่ทอง ลองกองหอมหวาน " มีการปกครองแบ่งออกเป็น ๑๓
อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนราธิวาส ตากใบ บาเจาะ ยี่งอ ระแงะ รือเสาะ ศรีสาคร แวง สุคีริน สุไโกล
ลก สุโหลงปาดิ จะแนะ และ เจาะไอร้อง^{๔๘}

^{๔๘}พีรพงษ์ บรรจงแสวง, พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้, ๒๕๕๖

๒.๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาท

พินิจ ลาภธนานนท์ ได้ทำวิจัยเรื่อง“บทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมสังคมพัฒนาในชุมชนต่าง ๆ ในภาคอีสานและพบผลสรุปจำแนกได้เป็น ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑. บทบาทผู้สงเคราะห์พัฒนา คือ พระสงฆ์พัฒนา ดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยท่านผู้จัดทำทรัพยากรและบริหารโครงการด้วยตนเอง ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลย

๒. บทบาทผู้นำการพัฒนาโดยพระสงฆ์เป็นผู้ติดต่อโครงการพัฒนามาดำเนินการ ชาวบ้านมีส่วนร่วมปรึกษาบ้างแต่ส่วนใหญ่จะคล้อยตามความคิดเห็นของพระสงฆ์พัฒนาที่ชาวบ้านมักศรัทธามากกว่า

๓. บทบาทผู้ประสานงาน โดยพระสงฆ์พยายามร่วมมือกับผู้นำชุมชนชักนำโครงการต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการพัฒนาในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนมากขึ้น

๔. บทบาทเป็นที่เล็งสนับสนุนการพัฒนาในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ทั้งในการคิดโครงการ การปฏิบัติงานพัฒนาและร่วมรับผิดชอบติดตามผลการพัฒนา พระสงฆ์พัฒนามีบทบาทเป็นที่เลี้ยงที่คอยแนะนำ ปรึกษา และประสานการสนับสนุนจากภายนอก^{๔๙}

สมบุรณ์ สุขสำราญ ได้ศึกษาวิจัยและพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ทั้งทางธรรมและทางโลก มีบางอย่างร่วมกันอยู่มิใช่แยกกันหรือเห็นห่างต่อกัน คือพระสงฆ์ต้องพยายามช่วยชาวบ้านให้พ้นจากความทุกข์ยาก โดยให้ชาวบ้านมีวิชาชีพอะไรก็ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พระควรเข้าร่วมในการพัฒนาสังคมเพราะถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์และถูกต้องทั้งทางธรรมและทางโลก โดยพระสงฆ์นักพัฒนาเหล่านั้นให้ความเห็นว่า สถาบันสงฆ์ไร้ประโยชน์และสลายในที่สุดถ้าพระสงฆ์ไม่ปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป แม้บางครั้งกิจกรรมบางอย่างอาจจะจะมีข้อจำกัดบ้าง โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านวัตถุจะเป็นการผิดพระวินัย ตรงกันข้ามกับถูกต้องศีลธรรมธรรมะของพระพุทธเจ้าแม้ว่าชาวบ้านไม่ยอมให้พระสงฆ์ทำอะไรเลย และถือว่างานพัฒนาไม่ใช่กิจกรรมของพระสงฆ์ แต่พระท่านได้พยายามแก้ไขความคิดเห็นอันไม่ค่อยถูกต้องนี้ เพราะพระสงฆ์ต้องช่วยเหลือชาวบ้านมิใช่เพียงด้านจิตใจเท่านั้น แต่ต้องช่วยเหลือทางด้านวัตถุด้วยหรือเรื่องการครองชีพอีกด้วย สมบุรณ์ สุขสำราญ พบว่าพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๗ พบว่า แรงจูงใจมีส่วนผลักดันให้พระสงฆ์เข้ามาส่วนในการพัฒนา เช่น การได้เห็นปัญหาและความทุกข์ยากของประชาชนภายในชนบท การเห็นชุมชนอื่นเจริญกว่าท้องถิ่นของตนเอง ความพอใจที่ต้องการช่วยเหลือญาติพี่น้องของตนเองทางอารมณ์คิดที่บ้านพึ่งวัดและพึ่งบ้าน และเห็นความสำคัญของหลักธรรมที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา^{๕๐}

พระมหาสายนต์ นามเมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. โดยมีวัตถุประสงค์

^{๔๙}พินิจ ลาภธนานนท์, *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร:สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๑๗๘.

^{๕๐}สมบุรณ์ สุขสำราญ, *การพัฒนาชนบทตามแนวทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์กับนักพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๙-๔๐.

สงค์ เพื่อศึกษาความพรอมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา และบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ๑) ความพรอมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสูดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ ความพรอมด้านความรู้ ความพรอมด้านประสบการณ์การสอน และความพรอมด้านเงื่อนไขเวลาการสอนต่อสัปดาห์ โดยที่ความพรอมของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่แตกต่างก็มีผลต่อ บทบาทการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน ซึ่งเป็นไปตาม ขอสมมติฐานที่กำหนดไว้ ๒) การยอมรับบทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงสูดมาหาคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด คือ การยอมรับของนักเรียน การยอมรับของครู การยอมรับของผู้บริหารสถานศึกษา และการยอมรับของพระสังฆาธิการ โดยที่ระดับการยอมรับบทบาทของพระสงฆ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนที่แตกต่าง มีผลต่อบทบาทการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามขอสมมติฐานที่กำหนดไว้ ๓) บทบาทของพระสงฆ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับปานกลางโดยแยกเป็นบทบาทการจัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรพบว่า ครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนาได้เตรียมการสอนมากที่สุด การวัดผล ประเมินผลการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน และการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน รองลงไปเป็นลำดับ ส่วนบทบาทการจัดการเรียนการสอนนอกหลักสูตรพบว่า ครูพระช่วยสอน วิชาพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการจัดกิจกรรมเสริม หลักสูตร^{๕๑}

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

มาณี ไชยธีรานุกัฒศิริ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลปะในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลการวิจัยพบว่า

๑. พระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา ถือบทบาทตามบริบทของพระพุทธศาสนาและตามที่ยกองค์ศาสนากำหนด ทั้งในการศึกษาพระพุทธศาสนา การปกครองพระสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสอน การสร้างสาธารณูปการและงานสาธารณสงเคราะห์ และเห็นว่าในยุคโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์ควรเพิ่มบทบาทในการร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พระสงฆ์จึงควรติดตามข่าวสารความรู้ทางสื่อมวลชนเพื่อประยุกต์ใช้สอนธรรมะ ควรมีบทบาทเป็นผู้ประสานในกิจกรรมการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหาการทำผิดของสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธาใช้ภาษาต่าง ๆ เป็นเหตุเป็นผลในการสอน มีการยกตัวอย่างประกอบ แจกหนังสือธรรมะ เทปธรรมะ และบางส่วนใช้คอมพิวเตอร์ในการอบรมด้วย

๒. พุทธศาสนิกชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า พระสงฆ์ที่น่าเคารพเลื่อมใส ควรมีความรู้ธรรมะลึกซึ้ง คร่งครัดในวัตรปฏิบัติมีความสามารถในการอบรมคุณธรรมถือ

^{๕๑}พระมหาสาธยันต์ นามเมือง, “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ พบ.ม. (พัฒนาสังคม), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘).

ความ เรียบง่าย ถือสันโดษ และในยุคโลกาภิวัตน์ พระสงฆ์ควรมุ่งเน้น การอบรมคุณธรรมควบคู่กับ การสอนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน^{๕๒}

มานี ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาท พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคเหนือและภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า บทบาทของ พระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ บทบาทด้านการอบรมตนทำวิปัสสนากรรมฐานการอบรมสั่งสอนให้ ประชาชนฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การอบรมสั่งสอนจริยธรรมแนวทางการดำรงชีวิตที่ดีงาม การ อบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การแต่งหนังสือทางพุทธศาสนา การประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมไทยการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การ พัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย การสงเคราะห์ประชาชนและพระสงฆ์ไม่ควรทำบทบาทใน การทำนายโชคชะตาและการให้โชคลาภ(หวย) แก่ประชาชน ส่วนการปลูกเสกวัตถุมงคลนั้น พุทธศาสนิกชนบางส่วนในภาคใต้เห็นว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์เพราะถือว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทาง จิตใจให้แก่ประชาชน คุ้มครองความปลอดภัย และทำให้มีความสุขความเจริญก้าวหน้าและกรณีศึกษา ในภาคกลางและภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่าบทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือการอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางในการดำรงชีวิตที่ดีงามถูกต้องให้แก่ประชาชนการอบรม สั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตนการทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอน ประชาชนในฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาลถนน หนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณร และการส่งเสริมวิชาชีพให้ ชาวบ้าน^{๕๓}

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตาม แนว พุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี" ผลจากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในจังหวัดอุดรธานี มีบทบาทใน การ พัฒนาตามแนวพุทธทั้ง ๓ ด้าน คือ ๑)การพัฒนาด้านวัตถุ พระสงฆ์ส่วนใหญ่มีบทบาท ในการ พัฒนา ภายในบริเวณวัดเป็นหลัก เช่น ถาวรวัตถุที่อำนวยความสะดวกแก่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ จัด การศึกษาแก่ พระภิกษุสามเณรและบุคคลทุกวัยทุกระดับ การจัดปลูกป่าบริเวณวัดเพื่อรักษา สิ่งแวดล้อม ส่วนนอก วัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษาหรือสมทบทุนอาหารกลางวันและ สนับสนุนการก่อสร้างศาลา ประชาคมในตำบลและหมู่บ้าน ๒) การพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้อบรมประชาชนในการ สวดมนต์รักษาศีลและแสดงธรรมเทศนาในวันพระรวมทั้งการแนะนำ ชักชวน ให้ลดละเลิกอบายมุข ๓) การพัฒนาด้านสังคม พระสงฆ์ส่วนใหญ่ได้ช่วยกระตุ้นจิตใจ ประชาชนให้ทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วย ความบริสุทธิ์ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการ ทางการแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อ สร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน^{๕๔}

^{๕๒}มานี ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ และคณะ, บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาภาคกลาง และภาคตะวันออก, (นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๔}เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์, บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะ กรณีจังหวัดอุดรธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

งานวิจัยที่เกี่ยวกับพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคม

โคจิ โนสุ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นพระสงฆ์ที่ประจำอยู่ในวัดที่ตั้งในจังหวัดสงขลา จำนวน ๑๗๐ รูป ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

บทบาทการพัฒนาการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การอบรมให้ความรู้ทางด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมต่างๆ ของโรงเรียน

บทบาทการเผยแพร่ธรรมะ พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การจัดพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การอบรมสั่งสอนประชาชนในงานเทศกาลต่างๆ

บทบาทด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์มีบทบาทปานกลาง ได้แก่ การช่วยเหลือในเรื่องความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นภายในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ

บทบาทการสงเคราะห์ พระสงฆ์มีบทบาทมากที่สุด ได้แก่ การช่วยอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ แก่ประชาชน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด ได้แก่ การช่วยประชาชนโดยการให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ^{๕๕}

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมเกี่ยวกับเรื่องบทบาทในการให้การศึกษารวมไป ทั้งทางโลกและทางธรรม การเผยแพร่ธรรม โดยศึกษาพระสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ว่า “พระสงฆ์มีบทบาทสูงมากในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ช่วยสอนหนังสือ ซึ่งในขณะสอนได้เน้นให้ประชาชนเข้าใจสิทธิและหน้าที่
๒. ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาและกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งพบว่าพระสงฆ์มีกิจกรรมสูงขึ้นตามพรรษาที่บวช
๓. ต้องการมีบทบาทในการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยพระสงฆ์ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติ ปรับปรุงหลักสูตรวิชาเกี่ยวกับศีลธรรมและศาสนา ในลักษณะที่พระสงฆ์จะเข้าไปสอนได้

๔. ด้านการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อพัฒนาจิตใจประชาชน ออกเยี่ยมประชาชนและนำประชาชนพัฒนาท้องถิ่น วัด และโรงเรียน และเข้าร่วมในวันสำคัญทางศาสนาความคิดเห็นที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคม สรุปได้ว่า

๑. พระสงฆ์ส่วนใหญ่คิดว่างานพระธรรมทูต การเผยแพร่ธรรมะ โดยสื่อมวลชนและการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน จำเป็นในการเผยแพร่ธรรมะพร้อมกับประสงค์ที่จะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดอบรมสัมมนาให้ความรู้เบื้องต้น ในการแพทย์และการสังคมสงเคราะห์ที่ถูกหลักวิชาการ

^{๕๕}โคจิ โนสุ, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา”, *ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๐), หน้า ๖๗.

๒. พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านศาสนพิธี ให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาชีวิตและพัฒนาทางจิตใจ เยี่ยมประชาชนที่โรงพยาบาลและที่บ้านวัดต่าง ๆ ควบสงเคราะห์ประชาชนด้วยการให้ยืมสิ่งของเครื่องใช้จัดสถานที่พักผ่อนภายในวัด รักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย สงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน

๓. พระสงฆ์สามเณรมีส่วนเห็นด้วยในการที่จะพัฒนาบทบาทของตนเองคิดว่ามีความพร้อมและเชื่อมั่นว่า จะทำให้โดยไม่รับการสนับสนุนจากประชาชนและไม่ผิดต่อวินัยสงฆ์

๔. พระสงฆ์ พยายามปรับปรุงบทบาทและฐานะของตนเพื่อนำ ไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยการพัฒนาตนเองทางการศึกษาให้สูงขึ้น นอกเหนือจากการมีศีลธรรมและสมาธิพระสงฆ์สามารถนำสิ่งเหล่านี้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี เพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีในด้านการศึกษาสุขภาพอนามัย ตลอดจนการสงเคราะห์ช่วยเหลือต่าง ๆ จะเห็นได้ว่างานเหล่านี้เป็นบทบาทที่แท้จริงของพระสงฆ์ซึ่งน่าจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้^{๕๖}

เฉลิม อุคตฤกษ์ ได้ศึกษาบทบาทพระภิกษุในงานการพัฒนาชุมชน ซึ่งทำการศึกษจากรายงานการปฏิบัติศาสนกิจในส่วนภูมิภาคของพระภิกษุใน “โครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น” ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๙ ผลการวิจัย พบว่าพระภิกษุมีบทบาทในงานพัฒนาชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑. เรื่องการพัฒนาวัดนั้น พระภิกษุที่มีบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การสร้าง การปรับปรุงป่าช้า เมรุเผาศพ แหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกสบาย

๒. เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด คือ การปรับปรุงการคมนาคมในหมู่บ้าน ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงห้องสมุด แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรม สถานที่ประกอบกิจกรรมของหมู่บ้าน

๓. เรื่องการบริหารสังคม พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด คือ การสร้างปรับปรุงบริเวณโรงเรียนและจัดหาอุปกรณ์การศึกษา ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การบริจาคสิ่งของที่จำเป็นให้โรงพยาบาล และการสร้างโรงเรียน

๔. เรื่องการพัฒนาการศึกษา พระภิกษุมีบทบาทมากที่สุด คือ การอบรมศีลธรรมประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรม ส่วนบทบาทที่น้อยที่สุด คือ การให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียน และอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังของเรือนจำ^{๕๗}

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษา เฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน)” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินชีวิต แนวทางการปฏิบัติธรรม บทบาทในการพัฒนาสังคมและบทบาทในการเป็น ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ ของพระธรรมวิสุทธิมงคล ผลจากการวิจัยพบว่า พระธรรมวิสุทธิมงคล เป็นพระสงฆ์ที่เกิดในครอบครัวเกษตรกร แต่ฐานะการเงินของสกุลท่านอยู่ในสภาพ ค่อนข้างดี ขณะเข้าสู่ความเป็นสมณเพศ สังกัดคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติก ยึดถืออุดมคติวัตร เป็นเครื่องขัด กลากิเลส เป็นพระสงฆ์นักปฏิบัติสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน จากผลวิจัยสรุปได้

^{๕๖}เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๙-๗๕.

^{๕๗}เฉลิม อุคตฤกษ์, การศึกษาบทบาทพระภิกษุในการพัฒนาชุมชน, หน้า ๓๑-๓๔.

ว่า การ พัฒนาของท่านมี ๒ ด้าน คือ ด้านจิตใจ ได้แก่การอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมศาสนาทางพระพุทธศาสนา โดยเน้นการไปปฏิบัติมากกว่าสอน ให้ความรู้เท่านั้น ด้านวัตถุ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา สาธารณสุขและสาธารณประโยชน์อื่น ๆ ตลอดจนงานการ เป็นผู้ดำเนินการตั้งกองทุนผ้าป่าช่วยชาติ^{๕๘}

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระธรรมทูต

พระธรรมทูต หมายถึง ผู้นำธรรมะไปเผยแผ่ เทียบได้กับทางฝ่ายบ้านเมือง ก็มีราชทูต มี รัฐทูต แต่ว่าทูตในทางธรรมะมีความหมายต่างจากทูตอื่น ทูตในทางบ้านเมืองนั้นไปเพื่อผลประโยชน์ ของประเทศชาติ เป็นเรื่องของโลกมนุษย์ที่มีการแบ่งกันเป็นหมู่ชน เป็นชนชาติต่างๆ แต่ ละชนชาติ ก็ ย่อมพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของตนเองราชทูต รัฐทูต ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของแผ่นดิน ของชาติของ ประเทศนั้นๆ มีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของประเทศของตนเอง ไปเจรจากับประเทศที่ ตัวไปทำหน้าที่ นั้น ต่างจากพระธรรมทูตที่ว่า พระธรรมทูตนั้นเป็นทูตธรรมะ นำธรรมะไปเผยแผ่แก่ ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังมีผู้ได้ศึกษางานวิจัย มาอ้างอิงไว้ดังนี้

พระมหาประสิทธิ์ รวมพิมาย ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “บทบาทพระธรรมทูต ภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิดโครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี” สรุปได้ว่า พระธรรมทูตเป็นทั้งบุคคลและสังคมใน อุดมคติที่มีวิถีชีวิตอันประเสริฐเรียบง่าย มีอิสรภาพทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ ปราศจากการถ ครอบงำจากกรอบความคิดความเชื่อหรือกระบวนทัศน์ที่ผิดพลาดและระบบโครงสร้างสังคมที่สูญเสีย คุณภาพและมีเจตนาธรรมณ์แปลกแยกขัดแย้งกับ พระธรรมทูต^{๕๙}

ปรีชา พงษ์พัฒนะ ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การติดตามและประเมินผลโครงการอบรม พระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา” สรุปได้ว่า คุณสมบัติสำคัญซึ่งจะขาดเสียไม่ได้สำหรับพระธรรมทูตในต่างประเทศ ก็คือพระธรรมทูต จะต้องมั่ง ทั้ง ภูมิธรรมและภูมิปัญญา ภูมิธรรมก็คือ เป็นผู้ที่หนักแน่นและ สนใจในเรื่องธรรมะ ส่วนภูมิปัญญาก็คือ จะต้องมีความรู้ทางโลก (ศาสตร์สมัยใหม่) กล่าวอย่างสั้นก็คือ พระธรรมทูตที่พึงประสงค์จะต้องมี วิชชาและจรรยาตนเอง^{๖๐}

พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดี ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การศึกษาความคิดเห็นของผู้ เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรม ประจำปี พ.ศ.๒๕๔๑” สรุปได้ว่า การ ฝึกอบรมพระธรรมทูตมีส่วนอย่างมากในการพัฒนาพระธรรมทูตให้มีความรู้ประสบการณ์ ทักษะที่ดี

^{๕๘} พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระธรรมวิ สุตมิงคฺล (บัว ญาณสมฺปนฺโน), *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๕๙} พระมหาประสิทธิ์ รวมพิมาย, บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิด โครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี, *วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘).

^{๖๐} ปรีชา พงษ์พัฒนะ, การติดตามและประเมินผลโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิต วิทยาลัย :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔).

และมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆและช่วยพัฒนาสังคมไทยอย่างมีระบบมากขึ้น ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก”^{๖๑}

พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโภ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า พระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้ใช้เทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธธรรม โดยยึดแนวการสอนและการสื่อสารตามแนวพุทธ ผสมผสานกับหลักนิเทศศาสตร์ เพื่อสื่อสารหลักศาสนาพระไตรปิฎก^{๖๒}

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมทูตอาสา

พระมหาธีรวุฒิ ธีธมฺโม ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนแต่ละคนนั้นมีการติดต่อซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน และเป็นสมาชิกของสถาบันสังคมต่างๆ คนแต่ละคนมีการใช้สื่อมวลชนไม่เท่ากัน และมีอิทธิพลและมีอิทธิพลในการเป็นผู้นำไม่เท่ากัน ในสังคมแต่ละสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง จะมีบุคคลซึ่งเป็นผู้นำความคิด (Opinion Leaders) ทาหน้าที่เป็น ผู้ถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนคนอื่น และมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของประชาชนคนอื่นด้วย^{๖๓}

ไพศาล โหฬารวัฒน์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิม ในการปลุกฝังคุณธรรมในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีในอำเภอไชยา จังหวัดอ่างทอง” ผลการศึกษาวิจัย พบว่าในการสอนจริยธรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้การสอนหลายวิธี วิธีต่างๆ เหล่านั้นไม่ได้ใช้สอนจริยธรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ทรงใช้ในการสอนจริยธรรมเพื่อปลุกฝังให้แก่พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปด้วย ในการสอนแต่ละวิธีนั้น พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเรื่อง “จริต” หรือพื้นภูมิปัญญาและอารมณ์ความรู้สึกของแต่ละคนเป็นสำคัญและทรงอธิบายให้สอดคล้องไปตามบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในภายหลัง^{๖๔}

^{๖๑}พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดี, “การศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการศึกษาหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๑”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒).

^{๖๒} พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโภ), “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมเทศ*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๕.

^{๖๓} พระมหาธีรวุฒิ ธีธมฺโม, “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆการีระดับเจ้าอาวาสจังหวัดอุดรธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

^{๖๔} ไพศาล โหฬารวัฒน์, “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นำมุสลิมในการปลุกฝังคุณธรรมในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีในอำเภอไชยา จังหวัดอ่างทอง”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒.

พระสุธีรัตนบัณฑิต ได้ทำโครงการ พัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา หลักสูตร การพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๘ ด้าน ด้านที่ ๖ สาธารณสงเคราะห์ การผลักดันบทบาทให้เกิดกิจกรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม โดยมีองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมบทบาทความร่วมมือเพื่อการสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาของการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์จะสามารถช่วยส่งเสริมบทบาทการช่วยเหลือสังคมและบรรเทาทุกข์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้ เป้าหมายสำคัญของการดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์คือการพัฒนาบทบาทและความร่วมมือให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งของการดูแลสังคม รวมทั้งสามารถให้ความร่วมมือต่อภาครัฐในการร่วมจัดการภัยพิบัติและสงเคราะห์สังคมในสถานการณ์ต่างๆได้ด้วย พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคง แห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งก่อตั้งตามดำริของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ) วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่เห็นความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัจจุบันมีการดำเนินกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกหลากหลายรูปแบบ นำโดยพระพิศาลสิขกิจ เจ้าอาวาสวัดแจ้ง และพระนิสิตอาสาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่มีการจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชน สร้างเครือข่ายเยาวชนจิตอาสา การจัดกิจกรรม “เยี่ยมพระพบปะโยม” กิจกรรมเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงที่ไม่สามารถเข้าวัดทำบุญได้ การขับเคลื่อนงานเป็นไปในลักษณะของธรรมจาริก อีกทั้งเมื่อเกิดเหตุอุทกภัยในพื้นที่ภาคใต้ เครือข่ายพระธรรมทูตอาสาได้เป็นกำลังหลักในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ผ่านการลงพื้นที่มอบเครื่องอุปโภคบริโภคให้กับประชาชน โดยไม่แบ่งศาสนา ซึ่งเครือข่ายพระธรรมทูตยังคงประสานการทำงานและมีการฝึกอบรมระหว่างกันเพื่อสืบทอดปณิธานของสมเด็จพระพุฒาจารย์และเพื่อให้การสงเคราะห์ประชาชนในยามทุกข์ยากทั้งกายและใจเรื่อยมาถึงปัจจุบัน^{๖๕}

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

รวีวรรณ ขำพล ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภोजะนะ นาทวี สะบ้าย้อย และเทพา ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม เพื่อยืนยันความสอดคล้องและความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผสมผสานกัน^{๖๖}

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้ทำงานวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามมาตรการในการป้องกันแก้ไขปัญหาการเกิดความไม่สงบใน ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้” ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุการเกิดความไม่สงบในเขตชายแดนภาคใต้ และหาแนวทาง

^{๖๕} พระสุธีรัตนบัณฑิต ดร. และคณะ , “พัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา หลักสูตร การพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๘ ด้าน ” สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พิมพ์ครั้งที่ ๑ .๒๕๖๐

^{๖๖} รวีวรรณ ขำพล, สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษาสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.

ป้องกันแก้ไข ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ โดยอาศัยข้อมูล ทฤษฎีของหน่วยงานสำนักงานตำรวจแห่งชาติศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) และข้อมูลปฐมภูมิที่คณะวิจัยและเจ้าหน้าที่ตำรวจกองวิจัยและพัฒนา ดำเนินการสำรวจด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้นำศาสนา ครู ข้าราชการ และเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้^{๖๓}

ฐานปวงค์ หมายหลังการศึกษาเรื่องทัศนคติ มุมมองสถานการณ์ความไม่สงบชายแดนภาคใต้ ตำบลท่าม่วงอำเภอเทพา จังหวัดสงขลามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติ มุมมองสถานการณ์ของผู้นำท้องถิ่นต่อสถานการณ์ความไม่สงบและเพื่อวิเคราะห์ หาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหาสถานการณ์ ความไม่สงบในชายแดนใต้โดยเป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มดำเนินการโดยให้ประชาชนในชุมชนได้มีศึกษา ร่วมกันในการร่วมคิด วางแผนและตัดสินใจในการศึกษาการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ การศึกษา จากการศึกษาพบว่าปัญหาความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่ทับซ้อน และเชื่อมโยงสู่ปัญหาอีกหลายด้าน สำหรับผู้ที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และไม่ได้สัมผัสปัญหาอย่างลึกซึ้ง ต่อเนื่องและยาวนาน จะมองเป็นปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่ามีโครงสร้างของปัญหาคล้ายกับปัญหาพื้นฐานของสังคมไทยทั่วไป มีเพียงเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมเท่านั้นที่มีลักษณะเป็นวิถีจำเพาะ อันเป็นอัตลักษณ์ของบุคคลและสังคมเฉพาะ พื้นที่ที่คนในพื้นที่อื่นๆ เข้าใจได้ยาก ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความหวาดระแวงของสังคมใหญ่ที่มีต่อ สังคมพื้นที่ช่องว่างนี้เองที่ทำให้เกิดลักษณะเลือกปฏิบัติ ทำให้คนในพื้นที่รู้สึกว่าได้ไม่ได้รับ ความเป็นธรรม ถูกกีดกันและเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ ถูกกลั่นแกล้งต่างๆ นานา เกิดเจตคติด้านลบ ต่อสังคมใหญ่ สิ่งเหล่านี้เมื่อสะสมนานเข้าก็จะระเบิดออกเป็นความรุนแรงอย่างที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ใหญ่โตและเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของ ประเทศเป็นอย่างยิ่ง เป็นปัญหาการก่อกบฏของขบวนการชาตินิยมทางเชื้อชาติที่มีเป้าหมาย แบ่งแยกดินแดนออกไปตั้งรัฐใหม่ที่มีเอกราชและอธิปไตยเป็นของตนเอง^{๖๔}

ประจวบ ทองศรีศึกษา แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้าง สันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนใต้ มีดังนี้ ๑) พัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนา ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ๒) พัฒนาศักยภาพของ ผู้นำศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น ๓) การสร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกันโดยใช้วิธีการขั้นตอนการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ๔) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่างต่อเนื่องสำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม ๕) การสร้างความรู้สึกของความ

^{๖๓}สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.research.police.go.th, ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๕๙.

^{๖๔}ฐานปวงค์ หมายหลัง นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 40002 ประเทศไทย

ภาคภูมิใจสำหรับ การปฏิบัติในการรักษา ๖) ควรให้ผู้นำศาสนาได้มีบทบาทในการจัดอบรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่จะลง ปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในพื้นที่^{๖๙}

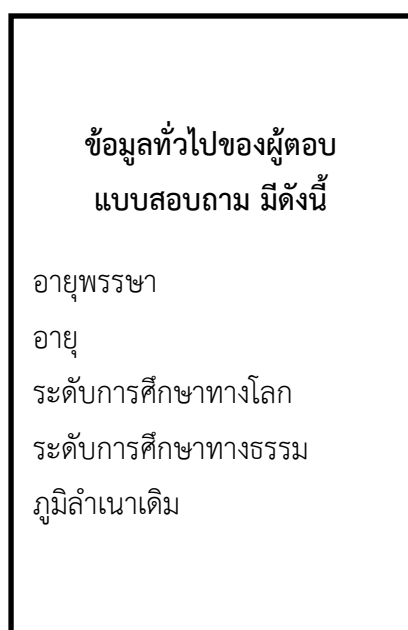
๒.๗. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดพันธกิจของพระธรรมทูตอาสา ๔ ด้าน

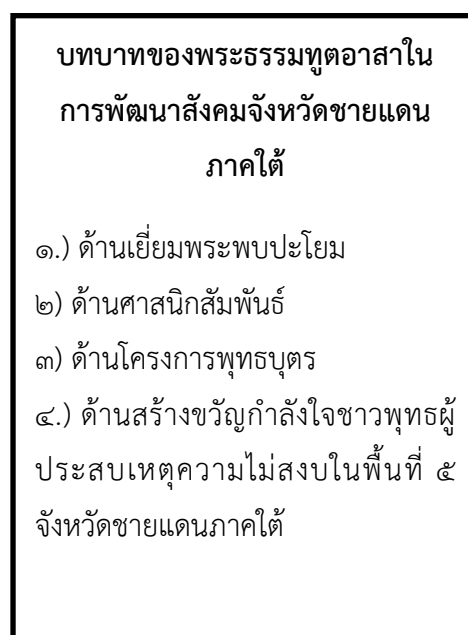
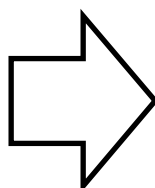
๑) ตัวแปรอิสระ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีดังนี้ ๑.อายุพรรษา ๒.อายุ ๓.ระดับการศึกษาทางโลก ๔.ระดับการศึกษาทางธรรม ๕.ภูมิลำเนาเดิม

๒) ตัวแปรตาม บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้ ๑) ด้านเยี่ยมพระพบปะโยม ๒) ด้านศาสนิกสัมพันธ์ ๓) ด้านโครงการพุทธบุตร ๔) ด้านสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)

ตัวแปรตาม (Dependent Variables)

ภาพประกอบที่ ๑ กรอบแนวคิดบทบาทของพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

^{๖๙} **ประจวบ ทองศรี** อาจารย์ประจำแผนกวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้” ผู้วิจัยจะนำเสนอวิธีดำเนินการวิจัย ซึ่งมีดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่องบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้ตามพันธกิจ ๔ ด้าน ๑) ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม ๒) ด้านศาสนิกสัมพันธ์ ๓) ด้านโครงการพุทธบุตร (อบรมคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติธรรม) ๔) ด้านสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบภัย โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัย
๕. นาเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ (สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด ๑๓๓ รูป (ข้อมูลจากสำนักงานกลางเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้) โดยการทำการวิจัยครั้งนี้ได้ให้พระธรรมทูตอาสาทำแบบสอบถามทั้งหมด

	จังหวัด	ประชากร
	สตูล	๓๐
	สงขลา	๕๕
	ปัตตานี	๑๓
	ยะลา	๑๕
	นราธิวาส	๒๐
	รวม	๑๓๓

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรที่ใช้ในการเก็บรวบรวมงานวิจัย บทบาทของพระ
ธรรมทูตอาสาในการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้

๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้เป็นแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการ
ตรวจสอบเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎี ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท
ของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้จากเอกสาร และผลงานการวิจัยที่
เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้ หรือเอกสาร งานวิจัยที่สอดคล้องกัน

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่
ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือ

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อ
ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง
ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๗) ปรับปรุงแก้ไข

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่ม
ตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บ
รวบรวมข้อมูล ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยข้อคำถามได้
ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาและแบ่งข้อคำถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check list) ข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย อายุพรรษา , อายุ, ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิฐานะของพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ตอนที่ ๒ เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านโครงการเยี่ยมพระพบปะโยม ๒) ด้านโครงการศาสนิกสัมพันธ์ ๓) ด้านโครงการพุทธบุตร (อบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรม) ๔) ด้านโครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

มีลักษณะมาตราส่วนประมาณค่า (RatingScale) ตามแบบของลิเคอร์ท (Likert) โดยแบ่งระดับของการวัดออกเป็น ๕ ระดับ คือ

มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยเกณฑ์การให้คะแนน^{๗๐} ดังนี้

คะแนน ๕ หมายถึง การพัฒนาสังคมอยู่ในระดับ มากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง การพัฒนาสังคมอยู่ในระดับ มาก

คะแนน ๓ หมายถึง การพัฒนาชุมชนชาวพุทธอยู่ในระดับ ปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง การพัฒนาสังคมอยู่ในระดับ น้อย

คะแนน ๑ หมายถึง การพัฒนาสังคมอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

สำหรับการวัดค่าตัวแปรทั้งหมด โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อคำถามที่เป็นข้อคำถามเชิงบวก (positive) ที่สร้างขึ้น

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามลักษณะปลายเปิด (Open-ended) เกี่ยวกับ(วัตถุประสงค์ข้อ ๓)

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๓ ท่าน ประกอบด้วย

๑) พระมหาสุพจน์ สุเมโธ ดร. รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

๒) ผศ.ดร. ดิเรก นุ่นกล้า อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาพัฒนาสังคม พธ.ม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

๓) พระครูโฆสิตสุตถาภรณ์ ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

^{๗๐}ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: ปิสิกเนสอาร์แอนดีดี, ๒๕๕๒), หน้า ๖๕-๖๖.

ตามวัตถุประสงค์รายชื่อ (Index of Item-Objective Congruency : IOC.) ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๕ ถึง ๑.๐

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) พระสงฆ์อบรมนวกะในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^{๗๑} ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๙๕๑

๔. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

๑) การรวบรวมเอกสาร ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ตามพันธกิจ ๔ ด้าน ๑.) ด้านโครงการเยี่ยมพระพบปะโยม ๒.) ด้านโครงการศาสนิกสัมพันธ์ ๓) ด้านโครงการพุทธบุตร (อบรมคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติธรรม) ๔.) ด้านโครงการสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธผู้ประสบเหตุความไม่สงบในพื้นที่ ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช เพื่อขอความร่วมมือไปยังประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓) ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำการแจกแบบสอบถามแก่พระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน ๑๓๓ รูป ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปแจก และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเองพร้อมผู้ช่วยการวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์ค่าทางสถิติต่างๆ และเสนอผลการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

๑. วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามประกอบด้วย อายุ พรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิภาคเดิม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

๒. วิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการหาค่าเฉลี่ย μ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปรผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์แปรความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

^{๗๑}ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

๓. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธ จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำแนกตาม อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ภูมิลำเนาเดิม โดยการหาค่าเฉลี่ย μ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปรผลโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์แปรความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยายเกณฑ์แปรความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม มีดังนี้^{๗๒}

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ แปรผลเป็น มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ แปรผลเป็น มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ แปรผลเป็น ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ แปรผลเป็น น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ แปรผลเป็น น้อยที่สุด

๔. วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้ กับข้อมูลอายุพรรษา ภูมิลำเนาเดิมโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) ส่วนข้อมูลด้านอายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ใช้การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA or F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ LSD(Least Significant Difference) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

๕. วิเคราะห์ผลการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทางของบทบาทพระธรรมทูตอาสากับการพัฒนาชุมชนชาวพุทธจังหวัดชายแดนใต้โดยแจกแจงความถี่การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

๓.๖. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ มีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ๒ ประเภท ได้แก่

๑. สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๒. สถิติเชิงอ้างอิง (Inferential statistics) ได้แก่ การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA or F-test) ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ LSD(Least Significant Difference)

สูตรการคำนวณค่าทางสถิติที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

^{๗๒}บุญชม ศรีสะอาด, วิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๙๙.

๑. การหาค่าร้อยละ (Percentage)^{๗๓}

$$\text{ร้อยละ} = \frac{\text{จำนวนที่ต้องการเปรียบเทียบ}}{\text{จำนวนทั้งหมด}} \times 100$$

๒. การหาค่าตัวกลางเลขคณิต (Arithmetic mean) หรือค่าเฉลี่ย (μ)^{๗๔}

$$\mu = \frac{\sum fX}{n}$$

เมื่อ μ แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
 N แทน จำนวนข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum fX$ แทน ผลรวมของผลคูณระหว่างความถี่กับข้อมูล

๓. การหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^{๗๕}

$$SD = \sqrt{\frac{n \sum fX^2 - (\sum fX)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ SD แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 N แทน จำนวนข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum fX^2$ แทน ผลรวมของผลคูณระหว่างความถี่กับคะแนนยกกำลังสอง
 $(\sum fX)^2$ แทน กำลังสองของผลรวมของผลคูณระหว่างความถี่กับคะแนน

๔. การทดสอบค่าที (t-test)⁷

$$t = \frac{\mu_1 - \mu_2}{\sqrt{\frac{S_1^2}{n_1} + \frac{S_2^2}{n_2}}}$$

เมื่อ t แทน ค่าที-เทสต์ (t-test Independent) โดยที่ $df = n_1 + n_2 - 2$
 μ_1, μ_2 แทนค่าเฉลี่ยของคะแนนกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ
 S_1, S_2 แทนความแปรปรวนของคะแนนกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ
 n_1, n_2 แทนจำนวนของกลุ่มที่ ๑ และกลุ่มที่ ๒ ตามลำดับ

^{๗๓} ส่องศรี ชมภูวงศ์, อ่างแล้ว, หน้า ๒๑๗.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘.

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๖.

๕. การทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA or F-test)^{๗๖}

$$F = \frac{MS_b}{MS_w} \quad \text{โดยมี } df_b = k-1, df_w = N-k$$

เมื่อ MS_b	แทน	ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม
MS_w	แทน	ความแปรปรวนภายในกลุ่ม
SS_b	แทน	ผลรวมของกำลังสองของค่าเบี่ยงเบนระหว่างกลุ่ม
SS_w	แทน	ผลรวมของกำลังสองของค่าเบี่ยงเบนภายในกลุ่ม
k	แทน	จำนวนกลุ่ม
N	แทน	จำนวนข้อมูลทั้งหมด
$MS_b =$		$\frac{SS_b}{k-1}$
$MS_w =$		$\frac{SS_w}{N-k}$

---

^{๗๖} ส่องศรี ชมภูวงศ์, อ่างแล้ว, หน้า ๒๔๗.

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่องบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผล สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับดังนี้

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ สัญลักษณ์ทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ต่างๆที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสื่อความหมายตรงกัน ดังนี้

N	แทน	จำนวนประชากรทั้งหมด
μ	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน	สถิติที่ใช้ทดสอบที (t-test)
F	แทน	สถิติที่ใช้ทดสอบเอฟ (F- test)
df	แทน	ระดับขั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean of Squares)
Sig	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
**	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑
***	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑

๔.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแปลผลโดยแบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ ๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และ ภูมิภาคต่างถิ่น

ตอนที่ ๔ ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตารางที่ ๔.๒ จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (N=๑๓๓ รูป)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (รูป) N=๑๓๓	ร้อยละ
๑.อายุพรรษา		
๑-๑๐ พรรษา	๖๔	๔๘.๑๐
มากกว่า ๑๐ พรรษา	๖๙	๕๑.๙๐
รวม	๑๓๓	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๓๖	๒๗.๐๐
๓๑-๔๐ ปี	๕๕	๔๑.๔๐
๔๑-๕๐ ปี	๓๖	๒๗.๑๐
๕๑ ปีขึ้นไป	๖	๔.๕๐
รวม	๑๓๓	๑๐๐.๐๐
๓.การศึกษาทางธรรม		
นักธรรมตรี	๒๑	๑๕.๘๐
นักธรรมโท	๓๖	๒๗.๑๐
นักธรรมเอก	๗๖	๕๗.๑๐
รวม	๑๓๓	๑๐๐.๐๐
๔.การศึกษาทางโลก		
ต่ำกว่า ม.๖ หรือเทียบเท่า	๔๔	๓๓.๑๐
ปวส.หรือเทียบเท่า	๓๒	๒๔.๑๐
ปริญญาตรีขึ้นไป	๕๗	๔๒.๘๐
รวม	๑๓๓	๑๐๐.๐๐
๕.ภูมิลำเนาเดิม		
อยู่ในจังหวัดชายแดนใต้	๙๔	๗๐.๗๐
อยู่นอกจังหวัดชายแดนใต้	๓๙	๒๙.๓๐
รวม	๑๓๓	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลในแต่ละด้านของผู้ตอบแบบสอบถามแสดงได้ดังนี้ ๑) ด้านอายุพรรษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุพรรษา มากกว่า ๑๐ พรรษา จำนวน ๖๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙๐ รองลงมาคือ ๑.-๑๐ พรรษา จำนวน ๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑๐ ๒) ด้านอายุผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ อายุผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่

มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๕๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔๐ รองลงมาคือ อายุ ๒๐-๓๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑๐ และ อายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๐ ๓) ด้านระดับการศึกษาทางธรรมของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาทางธรรม เป็นนักธรรมเอก จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๑๐ รองลงมาคือ นักธรรมโท จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑๐ และนักธรรมตรี จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘๐ ๔) ด้านระดับการศึกษาทางโลกของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระดับการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๕๐ รองลงมาคือ ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๑๐ และ ปวส.หรือเทียบเท่า จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑๐ ๕) ด้านภูมิลำเนาของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗๐ รองลงมาคือ อยู่นอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จำนวน ๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๓๐ ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

ตารางที่ ๔.๓ แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยภาพรวม

ด้าน	μ	S.D.	ระดับบทบาท
๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	๔.๐๘	๐.๕๙	มาก
๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์	๓.๕๘	๐.๖๘	มาก
๓. ด้านโครงการพุทธบุตร	๔.๑๕	๐.๕๐	มาก
๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสภภัย	๓.๙๕	๐.๕๙	มาก
รวม	๓.๙๔	๐.๕๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่าบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = ๓.๙๐$ และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ด้านโครงการพุทธบุตร $\mu = ๔.๑๕$ รองลงมาคือ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม $\mu = ๔.๐๘$ ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสภภัย $\mu = ๓.๙๕$ และด้านศาสนิกสัมพันธ์ $\mu = ๓.๕๘$ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ แสดง ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม

ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	μ	S.D.	ระดับบทบาท
๑. ท่านได้พบปะเยี่ยมชาวบ้านในภาวะปกติมากน้อยเพียงใด	๔.๐๐	๐.๖๙	มาก
๒. ท่านได้พบปะเยี่ยมพระสงฆ์ในภาวะปกติมากน้อยเพียงใด	๔.๐๒	๐.๖๓	มาก
๓. ท่านได้พบปะพระสงฆ์และญาติโยมในภาวะอุบัติเหตุ(เหตุการณ์ไม่ปกติ)มากน้อยเพียงใด	๔.๑๕	๐.๘๒	มาก
๔. ท่านได้เป็นผู้แทนพระธรรมทูตอาสา มอบสิ่งของแก่พระสงฆ์และชาวบ้านเพียงใด	๔.๑๔	๐.๗๒	มาก
๕. ท่านได้เข้าไปพบปะเยี่ยมครูนักเรียนมากน้อยเพียงใด	๔.๐๙	๐.๗๕	มาก
รวม	๔.๐๘	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่าบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = 4.08$ และเมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้พบปะพระสงฆ์และญาติโยมในภาวะอุบัติเหตุ(เหตุการณ์ไม่ปกติ) $\mu = 4.15$ รองลงมาคือเป็นผู้แทนพระธรรมทูตอาสา มอบสิ่งของแก่พระสงฆ์และชาวบ้าน $\mu = 4.14$ ได้เข้าไปพบปะเยี่ยมครูนักเรียน $\mu = 4.09$ ได้พบปะเยี่ยมพระสงฆ์ในภาวะปกติ $\mu = 4.02$ และได้พบปะเยี่ยมชาวบ้านในภาวะปกติ $\mu = 4.00$ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านศาสนิกสัมพันธ์

ด้านศาสนิกสัมพันธ์	μ	S.D.	ระดับบทบาท
๑. ท่านได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับศาสนาอื่นมากน้อยเพียงใด	๓.๖๐	๐.๖๖	มาก
๒. ท่านได้ร่วมเสวนาในการจัดงาน กิจกรรมชุมชนพหุวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด	๓.๖๙	๐.๗๗	มาก
๓. ท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา โรงเรียนต่างศาสนา มากน้อยเพียงใด	๓.๔๐	๐.๙๐	ปานกลาง
๔. ท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศาสนสถานของศาสนาอื่นมากน้อยเพียงใด	๓.๕๑	๐.๘๙	มาก
๕. ท่านได้เข้าร่วมเสวนา เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวสันติวิธี มากน้อยเพียงใด	๓.๗๗	๐.๘๔	มาก
รวม	๓.๕๘	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่าบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านศาสนิกสัมพันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = ๓.๕๘$ และเมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้เข้าร่วมเสวนา เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวสันติวิธี $\mu = ๓.๗๗$ รองลงมาคือ ได้ร่วมเสวนาในการจัดงาน กิจกรรมชุมชนพหุวัฒนธรรม $\mu = ๓.๖๙$ ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับศาสนาอื่น $\mu = ๓.๖๐$ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศาสนสถานของศาสนาอื่น $\mu = ๓.๕๑$ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา โรงเรียนต่างศาสนา $\mu = ๓.๔๐$ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านโครงการพุทธบุตร

ด้านโครงการพุทธบุตร	μ	S.D.	ระดับบทบาท
๑. ท่านได้จัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน อย่างน้อยเพียงใด	๔.๒๐	๐.๕๙	มาก
๒. ท่านได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม แก่ประชาชน อย่างน้อยเพียงใด	๔.๓๖	๐.๖๒	มาก
๓. ท่านได้ร่วมจัดโครงการบรรพชาสามเณรเฉลิม พระเกียรติอย่างน้อยเพียงใด	๔.๒๘	๐.๖๕	มาก
๔. ท่านได้ร่วมจัดกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมาม กะในวันสำคัญอย่างน้อยเพียงใด	๓.๘๗	๐.๗๐	มาก
๕. ท่านได้สอนหรืออบรมธรรมะศึกษาแก่เยาวชน ตามโรงเรียนต่างๆอย่างน้อยเพียงใด	๔.๐๖	๐.๖๖	มาก
รวม	๔.๑๕	๐.๕๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านโครงการพุทธบุตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = ๔.๑๕$ และเมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม แก่ประชาชน $\mu = ๔.๓๖$ รองลงมาคือ ได้ร่วมจัดโครงการบรรพชาสามเณรเฉลิมพระเกียรติ $\mu = ๔.๒๘$ ได้จัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน $\mu = ๔.๒๐$ ได้สอนหรืออบรมธรรมะศึกษาแก่เยาวชนตามโรงเรียนต่างๆ $\mu = ๔.๐๖$ และได้ร่วมจัดกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวันสำคัญ $\mu = ๓.๘๗$ ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย

ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	μ	S.D.	ระดับ บทบาท
๑. ท่านได้ไปเยี่ยมผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากน้อยเพียงใด	๔.๐๖	๐.๖๑	มาก
๒. ท่านได้ไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากน้อยเพียงใด	๔.๐๖	๐.๖๘	มาก
๓. ท่านได้เข้าไปร่วมพูดคุยและให้กำลังใจผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากน้อยเพียงใด	๓.๙๗	๐.๗๔	มาก
๔. ท่านเป็นผู้ช่วยประสานงานระหว่างรัฐกับเอกชนเพื่อติดต่อสวัสดิการ จากผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบมากน้อยเพียงใด	๓.๕๓	๐.๘๑	มาก
๕. ท่านได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือจากภัยอื่นๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น มากน้อยเพียงใด	๔.๑๑	๐.๗๒	มาก
รวม	๓.๙๕	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = 3.95$ และเมื่อพิจารณารายชื่อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือจากภัยอื่นๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น $\mu = 4.11$ รองลงมาคือ ได้ไปเยี่ยมผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ได้ไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ $\mu = 4.06$ ได้เข้าไปร่วมพูดคุยและให้กำลังใจผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ $\mu = 3.97$ และเป็นผู้ช่วยประสานงานระหว่างรัฐกับเอกชนเพื่อติดต่อสวัสดิการ จากผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ $\mu = 3.53$ ตามลำดับ

ตอนที่ ๓ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และ ภูมิฐานะเดิม ต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุพรรษา

รายการ	อายุพรรษา				t	P-value
	๑-๑๐ พรรษา		มากกว่า ๑๐ พรรษา			
	μ	SD.	μ	SD.		
๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	๓.๘๕	๐.๖๘	๔.๒๙	๐.๔๐	๔.๕๕	๐.๐๐*
๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์	๓.๔๖	๐.๘๑	๓.๗๐	๐.๕๑	๒.๐๓	๐.๐๔*
๓. ด้านโครงการพุทธบุตร	๓.๙๖	๐.๕๐	๔.๓๓	๐.๔๓	๔.๔๓	๐.๐๐*
๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสภภัย	๓.๘๒	๐.๖๗	๔.๐๖	๐.๔๙	๒.๓๐	๐.๐๒*
รวม	๓.๗๗	๐.๖๒	๔.๐๙	๐.๓๘	๓.๕๙	๐.๐๐*

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มี อายุพรรษาพบว่า อายุพรรษา ๑-๑๐ พรรษา และมากกว่า ๑๐ มี ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๙ ผลการการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	อายุ				
		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	ระหว่างกลุ่ม	๑๔.๑๗๑	๓	๔.๗๒๔	๑๘.๖๒๑	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๓๒.๗๒๕	๑๒๙	.๒๕๔		
	รวม	๔๖.๘๙๗	๑๓๒			
๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่ม	๑๒.๙๗๔	๓	๔.๓๒๕	๑๑.๔๖๙	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๔๘.๖๔๒	๑๒๙	.๓๗๗		
	รวม	๖๑.๖๑๖	๑๓๒			
๓. ด้านโครงการพุทธบุตร	ระหว่างกลุ่ม	๘.๒๐๒	๓	๒.๗๓๔	๑๓.๗๙๘	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๕.๕๖๒	๑๒๙	.๑๙๘		
	รวม	๓๓.๗๖๔	๑๓๒			
๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	ระหว่างกลุ่ม	๘.๖๓๙	๓	๒.๘๘๐	๙.๖๔๖	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๓๘.๕๑๓	๑๒๙	.๒๙๙		
	รวม	๔๗.๑๕๒	๑๓๒			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๑๐.๖๙๘	๓	๓.๕๖๖	๑๗.๐๐๗	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๗.๐๔๘	๑๒๙	.๒๑๐		
	รวม	๓๗.๗๔๖	๑๓๒			

จากตารางที่ ๔.๙ ผลการการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ผล

ตารางที่ ๔.๑๐ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วม
ในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ โดยภาพรวม

อายุ	ค่าเฉลี่ย	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑ -๕๐ ปี	๕๑ ปี ขึ้นไป
		๓.๔๙	๔.๐๗	๔.๑๑	๔.๔๓
๒๐-๓๐ ปี	๓.๔๙	-	๐.๕๘*	๐.๖๑*	๐.๙๓*
๓๑-๔๐ ปี	๔.๐๗	-	-	๐.๐๓	๐.๓๕
๔๑ -๕๐ ปี	๔.๑๑	-	-	-	๐.๓๒
๕๑ ปี ขึ้นไป	๔.๔๓	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรอายุ โดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๒๐-๓๕ ปี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมแตกต่างจากอายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี และ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๑ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม

อายุ	ค่าเฉลี่ย	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑ -๕๐ ปี	๕๑ ปี ขึ้นไป
		๓.๕๖	๔.๒๖	๔.๒๕	๔.๖๐
๒๐-๓๐ ปี	๓.๕๖	-	๐.๗๐*	๐.๖๘*	๑.๐๓*
๓๑-๔๐ ปี	๔.๒๖	-	-	๐.๐๑	๐.๓๓
๔๑ -๕๐ ปี	๔.๒๕	-	-	-	๐.๓๕
๕๑ ปี ขึ้นไป	๔.๖๐	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรอายุ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๒๐-๓๕ ปี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจากอายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี และ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๒ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านศาสนิกสัมพันธ์

อายุ	ค่าเฉลี่ย	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปี ขึ้นไป
		๓.๐๙	๓.๗๕	๓.๗๒	๔.๑๖
๒๐-๓๐ ปี	๓.๐๙	-	๐.๖๕*	๐.๖๓*	๑.๐๗*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๗๕	-	-	๐.๐๒	๐.๔๑
๔๑-๕๐ ปี	๓.๗๒	-	-	-	๐.๔๓
๕๑ ปี ขึ้นไป	๔.๑๖	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรอายุ ด้านศาสนิกสัมพันธ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๒๐-๓๕ ปี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจากอายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี และ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๓ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านโครงการพุทธบุตร

อายุ	ค่าเฉลี่ย	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑ ปี ขึ้นไป
		๓.๗๕	๔.๒๕	๔.๓๖	๔.๔๖
๒๐-๓๐ ปี	๓.๗๖	-	๐.๔๘*	๐.๖๐*	๐.๗๐*
๓๑-๔๐ ปี	๔.๒๕	-	-	๐.๑๑	๐.๒๑
๔๑-๕๐ ปี	๔.๓๖	-	-	-	๐.๑๐
๕๑ ปี ขึ้นไป	๔.๔๖	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรอายุ ด้านโครงการพุทธบุตร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๒๐-๓๕ ปี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจากอายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี และ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๔ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรอายุ ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสพภัย

อายุ	ค่าเฉลี่ย	๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑ -๕๐ ปี	๕๑ ปี ขึ้นไป
		๓.๕๖	๔.๐๔	๔.๑๑	๔.๕๐
๒๐-๓๐ ปี	๓.๕๖	-	๐.๔๗*	๐.๕๕*	๐.๙๓*
๓๑-๔๐ ปี	๔.๐๔	-	-	๐.๐๗	๐.๔๖
๔๑ -๕๐ ปี	๔.๑๑	-	-	-	๐.๓๘
๕๑ ปี ขึ้นไป	๔.๕๐	-	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรอายุ ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสพภัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๒๐-๓๕ ปี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจากอายุ ๓๑-๔๐ ปี อายุ ๔๑-๕๐ ปี และ อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	ระดับการศึกษาทางธรรม				
		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	ระหว่างกลุ่ม	๑๐.๓๐๓	๒	๕.๑๕๑	๑๘.๓๐๐	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๓๖.๕๙๔	๑๓๐	๐.๒๘๑		
	รวม	๔๖.๘๙๗	๑๓๒			
๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่ม	๖.๕๓๘	๒	๓.๒๖๙	๗.๗๑๖	.๐๐๑*
	ภายในกลุ่ม	๕๕.๐๗๘	๑๓๐	๐.๔๒๔		
	รวม	๖๑.๖๑๖	๑๓๒			
๓. ด้านโครงการพุทธบุตร	ระหว่างกลุ่ม	๖.๗๑๓	๒	๓.๓๕๗	๑๖.๑๓๐	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๗.๐๕๑	๑๓๐	๐.๒๐๘		
	รวม	๓๓.๗๖๔	๑๓๒			
๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	ระหว่างกลุ่ม	๒.๘๑๕	๒	๑.๔๐๘	๔.๑๒๘	.๐๑๘*
	ภายในกลุ่ม	๔๔.๓๓๗	๑๓๐	๐.๓๔๑		
	รวม	๔๗.๑๕๒	๑๓๒			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	๕.๙๔๗	๒	๒.๙๗๓	๑๒.๑๕๖	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๗๙๙	๑๓๐	๐.๒๔๕		
	รวม	๓๗.๗๔๖	๑๓๒			

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่

ตารางที่ ๔.๑๖ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม โดยภาพรวม

ระดับการศึกษาทาง ธรรม	ค่าเฉลี่ย	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก
		๓.๔๗	๓.๙๔	๔.๐๗
นักธรรมตรี	๓.๔๗๓๘	-	๐.๔๗*	๐.๖๐*
นักธรรมโท	๓.๙๔๔๔	-	-	๐.๑๓
นักธรรมเอก	๔.๐๗๕๐	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางธรรม โดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรม นักธรรมตรี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก นักธรรมโท และนักธรรมเอก

ตารางที่ ๔.๑๗ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม

ระดับการศึกษาทาง ธรรม	ค่าเฉลี่ย	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก
		๓.๔๖	๔.๐๗	๔.๒๕
นักธรรมตรี	๓.๔๖๖๗	-	๐.๖๑*	๐.๗๙*
นักธรรมโท	๔.๐๗๗๘	-	-	๐.๑๘
นักธรรมเอก	๔.๒๕๗๙	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางธรรม ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรม นักธรรมตรี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แตกต่างจาก นักธรรมโท และนักธรรมเอก

ตารางที่ ๔.๑๘ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม ด้านศาสนิกสัมพันธ์

ระดับการศึกษาทาง ธรรม	ค่าเฉลี่ย	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก
		๓.๐๗	๓.๗๑	๓.๖๘
นักธรรมตรี	๓.๐๗๖๒	-	๐.๖๓*	๐.๕๙*
นักธรรมโท	๓.๗๑๑๑	-	-	๐.๐๔
นักธรรมเอก	๓.๖๖๘๔	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางธรรม ด้านศาสนิกสัมพันธ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรม นักธรรมตรี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก นักธรรมโท และนักธรรมเอก

ตารางที่ ๔.๑๙ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม ด้านโครงการพุทธบุตร

ระดับการศึกษาทางธรรม	ค่าเฉลี่ย	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก
		๓.๗๒	๔.๐๔	๔.๓๓
นักธรรมตรี	๓.๗๒๓๘	-	๐.๓๒*	๐.๖๐*
นักธรรมโท	๔.๐๔๔๔	-	-	๐.๒๘*
นักธรรมเอก	๔.๓๓๑๖	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางธรรม ด้านโครงการพุทธบุตร พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรม นักธรรมตรี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก นักธรรมโท และนักธรรมเอก

ตารางที่ ๔.๒๐ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางธรรม ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสภภัย

ระดับการศึกษาทางธรรม	ค่าเฉลี่ย	นักธรรมตรี	นักธรรมโท	นักธรรมเอก
		๓.๖๒	๓.๙๔	๔.๐๔
นักธรรมตรี	๓.๖๒๘๖	-	๐.๓๑	๐.๔๑*
นักธรรมโท	๓.๙๔๔๔	-	-	๐.๐๙
นักธรรมเอก	๔.๐๔๒๑	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางธรรม ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสภภัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรม นักธรรมตรี มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก นักธรรมเอก

ตารางที่ ๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางโลก

รายการ	แหล่งความแปรปรวน	ระดับการศึกษาทางโลก				
		SS	df	MS	F	Sig.
๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	ระหว่างกลุ่ม	๖.๖๒๖	๒	๓.๓๑๓	๑๐.๖๙๕	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๔๐.๒๗๑	๑๓๐	.๓๑๐		
	รวม	๔๖.๘๙๗	๑๓๒			
๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์	ระหว่างกลุ่ม	๔.๑๓๒	๒	๒.๐๖๖	๔.๖๗๒	.๐๑๑*
	ภายในกลุ่ม	๕๗.๔๘๔	๑๓๐	.๔๔๒		
	รวม	๖๑.๖๑๖	๑๓๒			
๓. ด้านโครงการพุทธบุตร	ระหว่างกลุ่ม	๕.๓๑๑	๒	๒.๖๕๖	๑๒.๑๓๓	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๒๘.๔๕๓	๑๓๐	.๒๑๙		
	รวม	๓๓.๗๖๔	๑๓๒			
๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	ระหว่างกลุ่ม	๓.๘๓๑	๒	๑.๙๑๕	๕.๗๔๗	.๐๐๔*
	ภายในกลุ่ม	๔๓.๓๒๒	๑๓๐	.๓๓๓		
	รวม	๔๗.๑๕๒	๑๓๒			
ภาพรวม	ระหว่างกลุ่ม	๔.๗๗๗	๒	๒.๓๘๙	๙.๔๑๙	.๐๐๐*
	ภายในกลุ่ม	๓๒.๙๖๙	๑๓๐	.๒๕๔		
	รวม	๓๗.๗๔๖	๑๓๒			

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางโลก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลกต่างกันมีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่

ตารางที่ ๔.๒๒ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางโลก โดยภาพรวม

ระดับการศึกษาทางโลก	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	ปวส.หรือ เทียบเท่า	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๓.๖๘	๓.๙๘	๔.๑๒
ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	๓.๖๘๖๔	-	๐.๒๙*	๐.๔๓*
ปวส.หรือเทียบเท่า	๓.๙๘๔๔	-	-	๐.๑๓
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๑๒๑๙	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางโลก โดยภาพรวมพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลก ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก ปวส.หรือเทียบเท่า และปริญญาตรีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๒๓ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางโลก ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม

ระดับการศึกษาทางโลก	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	ปวส.หรือเทียบเท่า	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๓.๘๐	๔.๐๖	๔.๓๑
ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	๓.๘๐๐๐	-	๐.๒๖*	๐.๕๑*
ปวส.หรือเทียบเท่า	๔.๐๖๒๕	-	-	๐.๒๕*
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๓๑๕๘	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๓ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางโลก ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลก ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก ปวส.หรือเทียบเท่า และปริญญาตรีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๒๔ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางโลก ด้านศาสนิกสัมพันธ์

ระดับการศึกษาทางโลก	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	ปวส.หรือเทียบเท่า	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๓.๓๔	๓.๖๕	๓.๗๔
ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	๓.๓๔๐๙	-	๐.๓๐*	๐.๓๙*
ปวส.หรือเทียบเท่า	๓.๖๕๐๐	-	-	๐.๐๙
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓.๗๔๐๔	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๔ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางโลก ด้านศาสนิกสัมพันธ์ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลก ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก ปวส.หรือเทียบเท่า และปริญญาตรีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๒๕ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางโลก ด้านโครงการพุทธบุตร

ระดับการศึกษาทางโลก	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	ปวส.หรือเทียบเท่า	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๓.๘๙	๔.๑๖	๔.๓๕
ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	๓.๘๙๕๕	-	๐.๒๖*	๐.๔๖*
ปวส.หรือเทียบเท่า	๔.๑๖๒๕	-	-	๐.๑๙
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๓๕๗๙	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๕ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางโลก ด้านโครงการพุทธบุตร พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลก ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก ปวส.หรือเทียบเท่า และปริญญาตรีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๒๖ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรระดับการศึกษาทางโลก ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย

ระดับการศึกษาทางโลก	ค่าเฉลี่ย	ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	ปวส.หรือเทียบเท่า	ปริญญาตรีขึ้นไป
		๓.๗๐	๔.๐๖	๔.๐๗
ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช.	๓.๗๐๙๑	-	๐.๓๕*	๐.๓๖*
ปวส.หรือเทียบเท่า	๔.๐๖๒๕	-	-	๐.๐๑
ปริญญาตรีขึ้นไป	๔.๐๗๓๗	-	-	-

จากตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่ของบทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามตัวแปรการศึกษาทางโลก ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลก ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. มีการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม แตกต่างจาก ปวส.หรือเทียบเท่า และปริญญาตรีขึ้นไป

ตารางที่ ๔.๒๗ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมตามตัวแปรภูมิอำนาเดิม

ประเด็น	ภูมิอำนาเดิม				t	P-value
	ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้		นอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้			
	μ	SD.	μ	SD.		
๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม	๔.๑๓	.๕๗๗๓๙	๓.๙๖	.๖๓๑๖๙	๑.๔๓	๐.๑๕
๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์	๓.๕๗	.๖๘๒๕๖	๓.๖๒	.๖๙๒๕๑	๐.๓๖	๐.๗๑
๓. ด้านโครงการพุทธบุตร	๔.๑๕	.๔๙๙๕๙	๔.๑๖	.๕๒๖๙๐	๐.๐๙	๐.๙๒
๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย	๓.๙๕	.๖๐๙๓๐	๓.๙๒	.๕๗๕๘๑	๐.๒๗	๐.๗๘
รวม	๓.๙๕	.๕๓๔๙๑	๓.๙๒	.๕๔๐๕๖	๐.๓๓	๐.๗๓

จากตารางที่ ๔.๒๗ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีภูมิอำนาเดิม พบว่า ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

ตอนที่ ๔ ผลการรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางส่งเสริมบทบาทของ พระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้

ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม

- เป็นโครงการที่ดีมากและสมควรได้ดำเนินการต่อไป เพราะเป็นขวัญกำลังใจแก่ชาวพุทธเป็นอย่างดี ข้อเสนอแนะเราควรทำอะไรให้การไปเยี่ยมโยมครอบคลุมทั้งไทยพุทธและไทยมุสลิมซึ่งบางพื้นที่ยังไม่ค่อยได้ปรากฏภาพเหล่านี้ เพื่อสันติสุขและเข้าใจกันในทางที่ดี
- สิ่งที่พระธรรมทูตอาสานั้นทำเป็นสิ่งที่ดีอยู่แล้วในตอนี้ แต่น่าจะมีการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาต่างๆที่แต่ละท่านได้พบมาและแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- ควรมีการสลับการลงพื้นที่เยี่ยมพระ พบปะโยมในแต่ละพื้นที่ แต่ละอำเภอ เพื่อให้ได้เรียนรู้หรือได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน
- การเยี่ยมพระ พบปะโยมนั้นเป็นสิ่งที่ดีมาก เพราะทำให้พระสงฆ์ด้วยกัน และชาวบ้านได้พบเจอ พูดคุยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน
- กิจกรรมเยี่ยมพระ พบปะโยมเป็นกิจกรรมที่ดีมาก ข้อเสนอแนะอยากให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะภาครัฐได้ลงพื้นที่ร่วมกันในการเยี่ยมพระ เยี่ยมโยม เพราะได้แสดงออกถึงความสามัคคีและความเข้มแข็งในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ด้านศาสนิกสัมพันธ์

- ควรจัดให้มีกิจกรรมแบบนี้ต่อเนื่อง เพราะเป็นสิ่งที่ดีสมควรทำอย่างยิ่งในการสร้างสันติสุขของคน ทำอย่างไรให้พี่น้องต่างศาสนาได้เข้าร่วมอย่างจริงจัง และควรมุ่งไปยังผู้นำศาสนาเยาวชนให้มากขึ้น
- กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่จะนำความสุขให้เกิดขึ้นได้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ถึงอาจจะไม่สามารถทำได้ครบทุกพื้นที่ก็ตาม แต่อยากจะเสนอให้มีการร่วมงานกับหน่วยงานทางด้านวิชาการ เพราะจะได้เก็บเป็นข้อมูลในการศึกษาวิธีการแก้ไขอย่างจริงจัง
- อยากให้มีการพบปะกันมากขึ้นระหว่างศาสนา ได้เข้าใจหัวใจของคนที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและไม่อยากให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ไปอีกต่อไป
- เป็นกิจกรรมที่ดีมากเนื่องจากได้มีการเสวนากันระหว่างคนต่างศาสนา ต่างเชื้อชาติ และร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนแบบพหุวัฒนธรรม

โครงการพุทธบุตร

- เป็นโครงการที่ดี เพราะโครงการนี้เป็นการอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนของชาวพุทธและให้เยาวชนยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาตนเอง และให้เยาวชนได้เข้าใจการไปอยู่ร่วมกับผู้อื่น
- สิ่งที่ได้ทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีอยู่แล้ว แต่อยากเสนอแนะให้มีการเข้าถึงแก่ นิสิตนักศึกษาในระดับวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เพราะคนเหล่านี้พร้อมที่จะออกสู่สังคมในการทำงาน
- อยากให้ร่วมกันจัดกิจกรรมพุทธบุตรแบบนี้ในทุกๆโรงเรียนที่มีนักเรียนชาวพุทธ และให้มีการประเมินผลการทำกิจกรรมของเยาวชนในทุกๆสามเดือนหรือทุกภาคเรียนการศึกษา
- เป็นโครงการที่ดีมากเพราะทำให้เยาวชนได้รู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามากขึ้น และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพ

- ด้านพุทธบุตร มีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เห็นเยาวชนเข้าร่วมโครงการมีความสนใจในหลักธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้าอย่างเต็มที่
- โครงการพุทธบุตรถือเป็นโครงการที่ดีเพราะทำให้ฝึกจิตใจเด็ก เยาวชน วัยรุ่น ให้มีจิตใจที่ผ่องใส ขอเสนอแนะให้จัดกิจกรรมพุทธบุตรเพิ่มขึ้นในวันสำคัญต่างๆ เช่นวันปีใหม่ ก็ให้จัดสวดมนต์ข้ามปีฯ
- ขอเสนอให้หน่วยงานต่างๆ ได้เข้าร่วมโครงการพุทธบุตร โดยให้มีการปฏิบัติธรรม และเรียนรู้หลักคำสอนของพุทธศาสนาในวันต่างๆ เช่น มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา วันพ่อ วันแม่

ด้านสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธ

- เป็นสิ่งที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการสร้างขวัญกำลังใจแก่ชาวพุทธในยามที่ประสบภัยต่างๆ และเมื่อชาวพุทธต้องการช่วยเหลือทั้งด้านร่างกายและจิตใจ และควรให้กำลังใจชาวพุทธให้ยึดมั่นในพระรัตนตรัยให้มีความรักความเอื้ออาทร สามัคคี ประองตอง ทั้งพี่น้องร่วมต่างศาสนา
- เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับชาวพุทธที่ประสบภัยพิบัติ และภัยความรุนแรง ควรให้พระผู้ปกครอง ลงพื้นที่ ช่วยเหลือด้วยการประสานของพระธรรมทูตอาสา
- ถือว่าดีมาก เพราะได้เยียวยา จิตใจของพี่น้องชาวพุทธที่มีความเศร้าหมองจากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ภาคใต้ให้มีจิตใจที่ผ่องใสมากยิ่งขึ้น
- มีความรู้สึกประทับใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการเข้าไปร่วมพูดคุย และให้กำลังใจแก่ผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ในพื้นที่ชายแดนใต้ เพราะทุกครั้งที่ได้ไปทำให้เขายิ้มได้
- ได้ร่วมกันสร้างสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่พี่น้องชาวพุทธ ที่ถูกกระทำมาโดยตลอด และได้สร้างกลุ่ม เพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันด้วย

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผล อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผล

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผล

๕.๑.๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑) อายุพรรษาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุพรรษา มากกว่า ๑๐ พรรษา จำนวน ๖๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๙๐ รองลงมาคือ ๑-๑๐ พรรษา จำนวน ๖๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๑๐ ตามลำดับ

๒) อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๕๕ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๔๐ รองลงมาคือ อายุ ๒๐-๓๐ ปี จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑๐ และ อายุ ๕๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๐ ตามลำดับ

๓) ระดับการศึกษาทางธรรม เป็นนักธรรมเอก จำนวน ๗๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๑๐ รองลงมาคือ นักธรรมโท จำนวน ๓๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๑๐ และนักธรรมตรี จำนวน ๒๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘๐ ตามลำดับ

๔) ระดับการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๕๗ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๙๐ รองลงมาคือ ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. จำนวน ๔๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๑๐ และ ปวส.หรือเทียบเท่า จำนวน ๓๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๑๐ ตามลำดับ

๕) ภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จำนวน ๙๔ รูป คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๗๐ รองลงมาคือ อยู่นอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จำนวน ๓๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๓๐ ตามลำดับ

๕.๑.๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = ๓.๙๔$ และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ด้านโครงการพุทธบุตร $\mu = ๔.๑๕$ รองลงมาคือ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม $\mu = ๔.๐๘$ ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย $\mu = ๓.๙๕$ และด้านศาสนิกสัมพันธ์ $\mu = ๓.๕๘$ ตามลำดับ

๑) ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = ๔.๐๘$ และเมื่อพิจารณารายข้อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้พบปะพระสงฆ์และญาติโยมในภาวะอุบัติเหตุเหตุการณ์ไม่ปกติ $\mu = ๔.๑๕$ รองลงมาคือ ได้เป็นผู้แทนพระธรรมทูตอาสา มอบสิ่งของแก่พระสงฆ์และชาวบ้าน $\mu = ๔.๑๔$ ได้เข้าไปพบปะเยี่ยมครูนักเรียน $\mu = ๔.๐๙$ ได้พบปะเยี่ยมพระสงฆ์ในภาวะปกติ $\mu = ๔.๐๒$ และได้พบปะเยี่ยมชาวบ้านในภาวะปกติ $\mu = ๔.๐๐$ ตามลำดับ

๒) ด้านศาสนิกสัมพันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = 3.58$ และเมื่อพิจารณา รายชื่อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้เข้าร่วมเสวนา เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนว สันติวิธี $\mu = 3.77$ รองลงมาคือ ได้ร่วมเสวนาในการจัดงาน กิจกรรมชุมชนพหุวัฒนธรรม $\mu = 3.69$ ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับศาสนาอื่น $\mu = 3.60$ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศาสนสถานของ ศาสนาอื่น $\mu = 3.51$ ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา โรงเรียนต่างศาสนา $\mu = 3.40$ ตามลำดับ

๓) ด้านโครงการพุทธบุตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = 4.15$ และเมื่อพิจารณา รายชื่อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม แก่ประชาชน $\mu = 4.36$ รองลงมาคือ ได้ร่วมจัดโครงการบรรพชาสามเณรเฉลิมพระเกียรติ $\mu = 4.26$ ได้จัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่เยาวชน $\mu = 4.20$ ได้สอนหรืออบรมธรรมะศึกษาแก่เยาวชนตามโรงเรียนต่างๆ $\mu = 4.06$ และได้ร่วมจัดกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวันสำคัญ $\mu = 3.87$ ตามลำดับ

๔) ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก $\mu = 3.95$ และ เมื่อพิจารณารายชื่อ โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือจากภัยอื่นๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น $\mu = 4.11$ รองลงมาคือ ได้ไปเยี่ยมผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่ สงบ ได้ไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ $\mu = 4.06$ ได้เข้าไปร่วม พุดคุยและให้กำลังใจผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ $\mu = 3.97$ และเป็นผู้ช่วยประสานงาน ระหว่างรัฐกับเอกชนเพื่อติดต่อสวัสดิการ จากผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ $\mu = 3.93$ ตามลำดับ

๕.๑.๓. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และ ภูมิฐานะเดิม ต่างกัน

๑) อายุพรรษาพบว่า อายุพรรษา ๑-๑๐ พรรษา และมากกว่า ๑๐ มี ระดับการ ปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

๒) อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับ บทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลปรากฏ ดังตาราง ๑๔-๑๘

๓) การศึกษาทางธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มี ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการ ทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลปรากฏดังตาราง ๒๐-๒๔

๔) การศึกษาทางโลก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลกต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการ ทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลปรากฏดังตาราง ๒๖-๓๐

๕) ภูมิลำเนาเดิม พบว่า ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุพรรษา มากกว่า ๑๐ พรรษา อายุ ๓๑-๔๐ ปี ระดับการศึกษาทางธรรม เป็นนักธรรมเอก ระดับการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรีขึ้นไป และภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ตามลำดับ

๕.๒.๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน โดยเรียงจากค่าเฉลี่ยสูงสุดได้ดังนี้ ด้านโครงการพุทธบุตร รองลงมาคือ ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย และด้านศาสนิกสัมพันธ์ ตามลำดับ

๑. ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อภิปรายได้ว่าพระธรรมทูตอาสาที่ดำเนินการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ได้ลงพื้นที่เข้าถึง วัด ชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่เสี่ยงภัยต่อความรุนแรง เพื่อเป็นการเยี่ยม พุดคุย เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พี่น้องชาวพุทธที่อยู่ในภาวะความหวาดระแวง ขาดที่พึ่งทางจิตใจ ในชุมชนชนบท ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพินิจ ลาภธนานนท์พบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ที่ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาในชุมชนต่าง ๆ ในภาคอีสานจำแนกได้เป็น ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) บทบาทผู้ส่งเสริมพัฒนา คือ พระสงฆ์พัฒนา ดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยท่านผู้จัดทำทรัพยากรและบริหารโครงการด้วยตนเอง ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลย

๒) บทบาทผู้นำการพัฒนาโดยพระสงฆ์เป็นผู้ติดต่อโครงการพัฒนามาดำเนินการ ชาวบ้านมีส่วนร่วมปรึกษาบ้างแต่ส่วนใหญ่จะคล้อยตามความคิดเห็นของพระสงฆ์พัฒนาที่ชาวบ้านมักศรัทธามากกว่า

๓) บทบาทผู้ประสานงาน โดยพระสงฆ์พยายามร่วมมือกับผู้นำชุมชนชักนำโครงการต่าง ๆ เข้ามาดำเนินการพัฒนาในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะได้รับโอกาสเข้ามามีส่วนมากขึ้น

๔) บทบาทเป็นที่เล็งสนับสนุนการพัฒนาในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ทั้งในการคิดโครงการ การปฏิบัติงานพัฒนาและร่วมรับผิดชอบติดตามผลการพัฒนา พระสงฆ์พัฒนามีบทบาทเป็นที่เลี้ยงที่คอยแนะนำ ปรึกษา และประสานการสนับสนุนจากภายนอก

๒. ด้านศาสนิกสัมพันธ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อ ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่าพระธรรมทูตอาสาที่ดำเนินการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ได้ร่วมพุดคุย แลกเปลี่ยนความคิด กับคนในศาสนาพุทธและคนต่างศาสนา เพื่อร่วมกันช่วยเหลืออำนวยความสะดวก เข้าใจหลักคำสอน ของศาสนาตนเองเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประจวบ ทองศรี** ศึกษาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้าง สันติสุขในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนใต้ มีดังนี้ ๑) พัฒนาศักยภาพของผู้นำศาสนา ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ๒) พัฒนาศักยภาพของ ผู้นำศาสนาให้เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็น ๓) การ

สร้างความตระหนักในชุมชนร่วมกันโดยใช้วิธีการขั้นตอนการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ๔) การส่งเสริมกิจกรรมที่สร้างสรรค์และบูรณาการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างสมดุลอย่าง ต่อเนื่องสำหรับการเสริมสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมทางสังคม ๕) การสร้างความรู้สึกรักของความภาคภูมิใจสำหรับ การปฏิบัติในการรักษา ๖) ควรให้ผู้นำศาสนาได้มีบทบาทในการจัดอบรมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่จะลงปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับภาษา วัฒนธรรมและประเพณีของคนในพื้นที่

๓. ด้านโครงการพุทธบุตร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายข้อ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่าพระธรรมทูตอาสาที่ดำเนินการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา แก่ประชาชน ยาวชน ในพื้นที่หน่วยงาน โรงเรียน เพื่อให้ชาวพุทธในพื้นที่ได้เข้าใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า และสร้างความเข้มแข็งแก่จิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาธีรภูมิ ธีรธมโม** ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกฝังจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนแต่ละคนนั้นมีการติดต่อกันและกันในชีวิตประจำวัน และเป็นสมาชิกของสถาบันสังคมต่างๆ คนแต่ละคนมีการใช้สื่อมวลชนไม่เท่ากัน และมีอิทธิพลและมีอิทธิพลในการเป็นผู้นำไม่เท่ากัน ในสังคมแต่ละสังคมหรือชุมชนแต่ละแห่ง จะมีบุคคลซึ่งเป็นผู้นำความคิด (Opinion Leaders) ทาหน้าที่เป็น ผู้ถ่ายทอดข่าวสารจากสื่อมวลชนไปยังประชาชนคนอื่น และมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของประชาชนคนอื่นด้วย

๔. ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสพภัย โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณา รายข้อ ทั้งนี้อภิปรายได้ว่าพระธรรมทูตอาสาที่ดำเนินการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ พระธรรมทูตอาสา ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างขวัญกำลังใจแก่พี่น้อง ประชาชน ชาวพุทธ ที่ประสบเหตุ ความรุนแรง และประสบเหตุธรรมชาติ ที่อาจทำให้เกิดความสูญเสีย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสุธีรัตนบัณฑิต** ได้ทำโครงการ พัฒนาสุขภาพและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา หลักสูตร การพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๘ ด้าน ด้านที่ ๖ สาธารณสงเคราะห์ การผลักดันบทบาทให้เกิดกิจกรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม โดยมีองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมบทบาทความร่วมมือเพื่อการสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งฝนช่วงเวลาของการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์จะสามารถช่วยส่งเสริมบทบาทการช่วยเหลือสังคมและบรรเทาทุกข์ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้ เป้าหมายสำคัญของการดำเนินกิจกรรม สาธารณสงเคราะห์คือการพัฒนาบทบาทและความร่วมมือให้องค์กรทางพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ เป็นส่วนหนึ่งของการดูแลสังคม รวมทั้งสามารถให้ความร่วมมือต่อภาครัฐในการร่วมจัดการภัยพิบัติ และสงเคราะห์สังคมในสถานการณ์ต่างๆได้ด้วย

๕.๒.๓. ผลการการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่มี อายุพรรษา อายุ ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และ ภูมิฐานะเดิม ต่างกัน ผลการศึกษาพบว่า อายุพรรษา พบว่า อายุพรรษา ๑-๑๐ พรรษา และมากกว่า ๑๐ มี ระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ ภูมิฐานะเดิม พบว่า ในพื้นที่ จังหวัดชายแดนใต้ และนอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ

๐.๐๕ อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลปรากฏดังตาราง ๑๔-๑๘ การศึกษาทางธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลปรากฏดังตาราง ๒๐-๒๔ และการศึกษาทางโลก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีการศึกษาทางโลกต่างกันมีระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ ๐.๐๕ สำหรับด้านที่แตกต่างกันผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ ผลปรากฏดังตาราง ๒๖-๓๐

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑. ควรศึกษาความสำคัญของบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

๕.๓.๒. ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับจังหวัดอื่น ๆ

๕.๓.๓. ควรศึกษาความจำเป็นระหว่างพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ กับจังหวัดอื่น ๆ

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์.จิตวิทยาสังคม, กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรองแก้ว อยู่สุข.พฤติกรรมองค์การ, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

คุณ โทซันท์.บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา, ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๕.

งามพิศ สัตย์สงวน.“การจัดระเบียบทางสังคม” สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

งามพิศ สัตย์สงวน.หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๓๘.

จีระพรรณ กาญจนจิตรา.การพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์.สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๓๓.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย.การพัฒนาชนบท : เน้นการพัฒนาสังคมและแนวความคิดความจำเป็นพื้นฐาน ,กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๒๔.

ตามมติมหาเถรสมาคมที่ ๔๑๒/๒๕๕๖ในคราวประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๐/๒๕๕๖.

ทองคุณ หงษ์พันธ์.แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ.การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลโปรแกรมสำเร็จรูป, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.

นิธิ เอียวศรีวงศ์.มองอนาคต, พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๗.

บุญชม ศรีสะอาด.วิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์นการพิมพ์, ๒๕๔๕.

ประกอบ กรรณสูตร.สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประเวศ วะสี.หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์,กรุงเทพมหานคร:มูลนิธิซีเมนต์ไทย, ๒๕๓๙.

ประจวบ ทองศรี.อาจารย์ประจำแผนกวิชาพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, วิทยาเขตปัตตานี, ๒๕๔๙.

พูนทรัพย์ สิทธิพรหม. “**บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนากับการเข้าร่วมโครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของชาวบ้านห้วยยาง.กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.**

พรรณงาม เก่าธรรมสาร. สดใส ชันติวรพงศ์,วงเดือน นาราัจจ์ แปล. **ประวัติศาสตร์กัมพูชา โดย เดวิด แชนด์เลอร์,กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).**พระพุทธศาสนาในเอเชีย,กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.**

พระธรรมญาณมุนี.**บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น, เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการและผู้นำประจำปี ๒๕๒๓ อำเภอท่าม่วง จังหวัดชลบุรี.**

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **งานพระธรรมทูต, ในพระธรรมทูตในต่างประเทศ, พิมพ์ครั้งที่๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.**

พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตโต).**บุญเป็นที่สุดแห่งการสร้างสรรค์ชีวิต, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและบันลือธรรม, ๒๕๔๓.**

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต).**อุดมการณ์และบทบาทของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในยุคโลกาภิวัตน์. ในอนุสรณ์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ (รุ่นที่ ๑), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.**

พระวิสุทธิภัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรสี).**พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายเถรสมาคม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.**

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต).**สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย.กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.**

พระสุธีรัตนบัณฑิต ดร. และคณะ .“พัฒนาสุขภาพและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา หลักสูตรการพัฒนาหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๘ ด้าน ” **สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พิมพ์ครั้งที่ ๑ .๒๕๖๐.**

พวงรัตน์ ทวีรัตน์.**วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ฉบับปรับปรุงใหม่ล่าสุด), กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๓.**

พินิจ ลาภธนานนท์.**บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร:สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.**

พีรพงษ์ บรรจงแสง.**พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ , ๒๕๕๖.**

มหามกุฏราชวิทยาลัย.**ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล ภาค ๑,กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒**

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**รายงานสัมมนาโครงการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ,กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓**

รวีวรรณ ขำพล”สภาพการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้” มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๒.

รัชนีกร เศรษฐ์รัฐ. **สังคมวิทยาชนบท**, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญ
ทัศน์, ๒๕๒๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕.

รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๓๖ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

วิรัช เตียงหงษากุล. **หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชน**.
กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ). **พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๑๔**. กรุงเทพมหานคร:
นิติธรรมการพิมพ์, ๒๕๕๑.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **ศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: พาสีโก, ๒๕๒๔.

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์. **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาชนบทตามแนวทางพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์กับนักพัฒนา**.
กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย, ๒๕๓๐.

อภิชัย พันธุ์เสน. **พัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคตอนที่ ๓ ความหวังทางออกและทางเลือก
ใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙.

(๒) วิทยานิพนธ์

โคจิ โนสุ. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา”,
ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ สงขลา, ๒๕๓๐

เจียมพงษ์ วงศ์ธรรม. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๙

ฐาปนพงศ์ หมายหลัง. **นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครอง
ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๔๐๐๐๒ ประเทศไทย**

ปรีชา พงษ์พัฒนา. การติดตามและประเมินผลโครงการอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศ :ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔

เปลี่ยน พากเพียร “บทบาทหน้าที่ของศึกษาธิการอำเภอตามความคิดเห็นของหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอและผู้บริหารโรงเรียน จังหวัดศรีสะเกษ”. **วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗

พระครูศรีปริยัติวิกรม (วัชรพงษ์ ทินนาโภ). “ศึกษาเทคนิคและรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธธรรมของพระเทพสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมเทศ**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖

พระมหาบุญมี วรรณวิเศษ. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณี : พระ ธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน). **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔

พระมหาสนธิญาณ รักษาภักดิ์. “การศึกษาความคิดเห็นของผู้เข้ารับการศึกษาฝึกอบรมหลักสูตรพระธรรมทูตต่อการฝึกอบรม ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๑”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒

พระมหาธีรภูมิ ธีรธมฺโม. “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลในการชี้แนะและปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆิการระดับเจ้าอาวาสจังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓

พระมหาสำนัต นามเมือง. “บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. **ภาคนิพนธ์ พบ.ม. (พัฒนาสังคม)**. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘

พระมหาประสิทธิ์ รวมพิมาย. บทบาทพระธรรมทูตภายในประเทศ : ศึกษาจากกรอบความคิดโครงการพระธรรมทูตสำนักงานพระธรรมทูตสายที่ ๒ เฉพาะกรณีศูนย์งานพระธรรมทูตจังหวัดลพบุรี, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘

ไพศาล โอฬารวัฒน์. “การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับผู้นามุสลิมในการปลูกฝังคุณธรรมในชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีในอำเภอไชยา จังหวัดอ่างทอง”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘

มาณี ไชยธีรานวัฒน์ศิริ และคณะ. บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาภาคกลางและภาคตะวันออก. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี
จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาไทยศึกษา.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕

ลือชา ธรรมวินัยสถิต. **มนุษย์กับสังคม**, เพชรบุรี: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๙

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.research.police.go.th, ค้นเมื่อ ๑๑ ธันวาคม
๒๕๖๐

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือ

- ๑) พระมหาสุพจน์ สุเมโธ ดร. : รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
- ๒) ผศ.ดร. ดิเรก นุ่นกล้า : อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาพัฒนาสังคม พธ.ม. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช
- ๓) พระครูโฆสิตสุตถาภรณ์ : ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บันทึกศึกษา วิทยาเขตนครศรีธรรมราช โทร. ๐๗๕-๓๕๕๘๙๘
 ที่ ศธ ๖๑๒๘/ ๗ ๕๒๒ วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

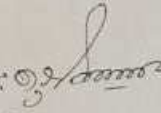
เรียน พระมหาสุพจน์ สุเมโธ, ดร.

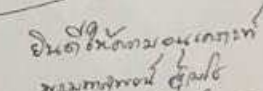
ด้วย พระบรมราชินี อภินันโท นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "บทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้" ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูวิจิตรธรรมโชติ, ดร.	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความรู้ ความสามารถในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ร.ร.
 (พระครูโฆสิตวัฒน์านุกูล, ดร.)
 ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา

 อินต๊ะใจภักดิ์อนุเคราะห์
 พระมหาสุพจน์ สุเมโธ
 (พระมหาสุพจน์ สุเมโธ, ดร.)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครศรีธรรมราช โทร ๐๗๕-๓๔๕๘๘๘
 ที่ ศธ ๖๑๒๘/ ๗ ๕๑ วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๐
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.ดิเรก นุ่นกล้า

ด้วย พระบรมมัยชัย อภินันโท นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "บทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้" ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูวิจิตรธรรมโชติ, ดร.	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความรู้ ความสามารถในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างเครื่องมือวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเจริญมาเพื่อพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ยื่นจัดแนบพร้อม
 (ผอ.ดร.ดิเรก นุ่นกล้า)

ทรง:

(พระครูโฆสิตวัณนานุกูล, ดร.)
 ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา

ที่ ศธ ๖๑๒๘ / ๑๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ๓/๓ หมู่ ๕
ตำบลมะม่วงสองต้น อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

๘ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูโสสิตสุตถาภรณ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ชุด

๒. แบบตรวจสอบเครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระนฤดมชัย อภินนโท นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "บทบาทพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม จังหวัดชายแดนภาคใต้" ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต โดยมีคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้

๑. พระครูวิจิตรธรรมโชติ, ดร.	ประธานกรรมการ
๒. รศ.ดร.กันตภณ หนูทองแก้ว	กรรมการ

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต ได้พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญ มีความรู้ ความสามารถในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ต่อการสร้างเครื่องมือวิจัยของนิสิตได้เป็นอย่างดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยดังกล่าวด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

พระครูโสสิตสุตถาภรณ์

พระครูโสสิตสุตถาภรณ์

พระครูโสสิตสุตถาภรณ์

(พระครูโสสิตสุตถาภรณ์, ดร.)

ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษา

ภาคผนวก ค
หนังสือขออนุญาต (Try out)

ภาคผนวก ง
หนังสือขออนุญาตแจกแบบสอบถาม

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม**เรื่อง บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้**
คำชี้แจง ในการตอบแบบสอบถาม

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคม รวมทั้งศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ท่านคือผู้เมตตาตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดตอบแบบสอบถามด้วยความจริงใจ ปราศจากความลำเอียง และกรุณาตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อ เพื่อความสมบูรณ์ของการวิจัยครั้งนี้

แบบสอบถามฉบับนี้ มีทั้งหมดมี ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัดชายแดนใต้

ขอขอบคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

พระนฤตม์ชัย อภินนุโท

นิสิตปริญญาโท สาขาการพัฒนาศังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ตอนที่ ๑

ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน และเติมค่าลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวของท่านมากที่สุดเพียง ๑ คำตอบ

๑. อายุพรรษา

 ๑-๑๐ พรรษา มากกว่า ๑๐ พรรษา

๒. อายุ

 ๒๐-๓๐ ปี ๓๑-๔๐ ปี ๔๑ปี -๕๐ ปี ๕๑ ปี ขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษาทางธรรม

 นักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก

๔ ระดับการศึกษาทางโลก

 ต่ำกว่า ม.๖ หรือ ปวช. ปวส.หรือเทียบเท่าปริญญาตรีขึ้นไป

๕ ภูมิลำเนาเดิม

 อยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้อยู่นอกพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

ตอนที่ ๒

ประเด็นเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาสังคมตามพันธกิจพระธรรมทูตอาสา ๔ ด้าน

คำชี้แจง โปรดอ่านและพิจารณาข้อความในแต่ละข้อต่อไปนี้แล้วทำเครื่องหมาย ลงในช่องตามระดับการปฏิบัติของท่านเพียงช่องเดียวเท่านั้น จากคำตอบที่กำหนดไว้ ๕ ระดับ ดังนี้

- ๑ หมายถึง ระดับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด
 ๒ หมายถึง ระดับการปฏิบัติที่น้อย
 ๓ หมายถึง ระดับการปฏิบัติปานกลาง
 ๔ หมายถึง ระดับการปฏิบัติมาก
 ๕ หมายถึง ระดับการปฏิบัติมากที่สุด

ที่	การพัฒนาสังคม	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
		๑	๒	๓	๔	๕
๑	ด้านเยี่ยมพระ พบะโยม ท่านได้พบปะเยี่ยมชาวบ้านในภาวะปกติ อย่างน้อยเพียงใด					
๒	ท่านได้พบปะเยี่ยมพระสงฆ์ในภาวะปกติ อย่างน้อยเพียงใด					
๓	ท่านได้พบปะพระสงฆ์และญาติโยมใน ภาวะอุบัติเหตุ(เหตุการณ์ไม่ปกติ)มาก น้อยเพียงใด					
๔	ท่านได้เป็นผู้แทนพระธรรมทูตอาสา มอบสิ่งของแก่พระสงฆ์และชาวบ้าน เพียงใด					
๕	ท่านได้เข้าไปพบปะเยี่ยมครูนักเรียนมาก น้อยเพียงใด					
๖	ด้านศาสนิกสัมพันธ์ ท่านได้เข้าไปร่วมกิจกรรมกับศาสนาอื่น อย่างน้อยเพียงใด					

๗	ท่านได้ร่วมเสวนาในการจัดงาน กิจกรรมชุมชนพหุวัฒนธรรมมาน้อย เพียงใด					
๘	ท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา โรงเรียน ต่างศาสนามาน้อยเพียงใด					
๙	ท่านได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศาสน สถานของศาสนาอื่นมาน้อยเพียงใด					
๑๐	ท่านได้เข้าร่วมเสวนา เพื่อแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งตามแนวสันติวิธี มาน้อย เพียงใด					
๑๑	ด้านโครงการพุทธบุตร ท่านได้จัดอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่ เยาวชน มาน้อยเพียงใด					
๑๒	ท่านได้จัดอบรมปฏิบัติธรรม แก่ ประชาชนมาน้อยเพียงใด					
๑๓	ท่านได้ร่วมจัดโครงการบรรพชาสามเณร เฉลิมพระเกียรติมาน้อยเพียงใด					
๑๔	ท่านได้ร่วมจัดกิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธ มามะในวันสำคัญมาน้อยเพียงใด					
๑๕	ท่านได้สอนหรืออบรมธรรมะศึกษาแก่ เยาวชนตามโรงเรียนต่างๆมาน้อย เพียงใด					
๑๖	ด้านสร้างขวัญกำลังใจผู้ประสบภัย ท่านได้ไปเยี่ยมผู้ประสบภัยจาก เหตุการณ์ความไม่สงบมาน้อยเพียงใด					

๑๗	ท่านได้ไปร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพ ผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ อย่างน้อยเพียงใด					
๑๘	ท่านได้เข้าไปร่วมพูดคุยและให้กำลังใจ ผู้ประสบภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ อย่างน้อยเพียงใด					
๑๙	ท่านเป็นผู้ช่วยประสานงานระหว่างรัฐกับ เอกชนเพื่อติดต่อสวัสดิการ จากผู้ได้รับ ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ อย่างน้อยเพียงใด					
๒๐	ท่านได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือจาก ภัยอื่นๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม เป็นต้น อย่างน้อยเพียงใด					

ตอนที่ ๓ ปัญหาและแนวทางส่งเสริมบทบาทของพระธรรมทูตอาสาในการพัฒนาสังคมจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของท่านลงในช่องว่าง

ด้านเยี่ยมพระ พบปะโยม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านศาสนิกสัมพันธ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

โครงการพุทธบุตร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านสร้างขวัญกำลังใจชาวพุทธ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้ทำวิจัยโดยย่อ

ชื่อ - สกุล	พระนรุตม์ชัย อภินนโท
วัน เดือน ปีเกิด	๒๒ ตุลาคม ๒๕๓๒
สถานที่เกิด	จังหวัดสงขลา
ตำแหน่งงาน	ประธานเครือข่ายพระธรรมทูตอาสาจังหวัดสงขลา เครือข่ายพระธรรมทูตอาสา ๕ จังหวัดชายแดน ภาคใต้
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวรรณารีย์เฉลิม จังหวัดสงขลา ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขารัฐศาสตร์(การปกครอง)

